

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Pigtraad-Gestapofangen

Nr. 3
Juni
1984

Stemningsbillede fra Gdansk i Polen, byen der ofte er på alles læber. Se venligst teksten side 67.

(Foto: Leif Grage)

Kammeraternes Hjælpefond

Stiftet 1945

Henvendelse om hjælp i henhold til fondens fundats rettes til kontorchef, cand.jur. Hans Andersen, Sløssevej 19, 4894 Øster Ulslev. (03) 86 55 59.

Henvendelse ang. feriehemmet på Kegnæs rettes til overlærer Preben Feddersen, 5874 Lundeberg, Hesselager. (09) 25 14 77. (Der er 7 senge). Feriehjemmets adresse er: Flejmosen 4, Østerby, 6470 Syd-Als, Als. (04) 46 53 42.

Tilsynsførende: fru Karin Boysen, Østerbyvej 46, Østerby, tlf. (04) 46 51 75.

Medlemmer: Iflg. fundatsens paragraf 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre.

På fondens møde den 24. september 1977 besluttedes det, at fondens virksomhed især skulle samles om at videreføre feriehemmet på Kegnæs, at videreføre bladet »Pigtraad« og at søge sikret, at 4. maj fortsat højtideligholdes i Ryvangen.

Forretningsudvalget:

Formand: Civilingeniør Mogens Dyre,

Hestehavevej 3, Sjellerupskov, 6430 Nordborg. Tlf. (04) 45 86 22.

Næstformand: Kontorchef, cand.jur. Hans Andersen,

Sløssevej 19, 4894 Øster Ulslev. Tlf. (03) 86 55 59.

Kasserer: Maskinmester H. P. Skjoldborg, Skovbrink 9, 6400 Sønderborg.

Tlf. (04) 42 57 07. Giro 1 00 07 80.

Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Chr. Winthers Vej 1, 8600 Silkeborg.

Tlf. (06) 81 07 09.

Overlærer Preben Feddersen, Caroline Amalievej 11,

5874 Lundeberg, Hesselager. Tlf. (09) 25 14 77.

Den øvrige bestyrelse består af:

Kontorchef Niels Christian Andersen
Volmersvej 5, 6330 Padborg
Tlf. (04) 67 31 53

Direktør Bernth Johannesson
Kongshvilevej 20, 2800 Lyngby
Tlf. (02) 87 02 64

Forvalter Axel Lauritzen
Lundtofteparken 42, 2. t.v., 2800 Lyngby
Tlf. (02) 88 12 42

Arkitekt M. A. A. Børge Andresen
Stokkevad 6, 2850 Nærum
Tlf. (02) 80 13 40

Læge Axel Jørgensen
Duebrødrevvej 14, 9000 Aalborg
Tlf. (08) 12 06 70

Redaktør Johs. Rasmussen
Ømkulevej 9 7100 Vejle
Tlf. (05) 82 65 72

Skræddermester Povel Brandt
Gierupvej 19, 2610 Rødovre
Tlf. (02) 91 13 72

Oberst K. Kjeldsen
Hallingager 47, 5750 Ringø
Tlf. (09) 62 31 63

Provst Poul Riis
Hostrupsgade 9, 4200 Slagelse
Tlf. (03) 53 35 34

Sparekassedirektør Einer Hauberg
Holballe 3, 6473 Tandslet
Tlf. (04) 44 76 04

Tandtekniker Leo Kæraa
Dalsvinget 1, 8270 Højbjerg
Tlf. (06) 27 04 28

Solveig Skjøtt
Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose
Tlf. (02) 48 56 74

Direktør G. Jespersen
Gullestrupvej 7, 7400 Herning
Tlf. (07) 12 11 84

General Fl. B. Larsen,
Kongstedgården, 4293 Dianalund.
Tlf. (03) 56 02 07

FANGESAMMENSLUTNINGENS REKREATIONSFOND

Fonden, der er stiftet af SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45, yder støtte til rekreationsophold for tidligere fanger og andre invaliderede fra frihedskampen.

Ansøgningskema kan rekvireres hos formanden: Oskar Verner, Murørgade 10, 2200 København N eller i de enkelte foreninger. Der kan bevilges støtte på indtil 75 pct. af rekreationsopholdets samlede pris, dog max. kr. 2.500.

Der ydes støtte til ophold på egentlige rekreationshjem, kuranstalter, sanatorier etc. Til ophold af mere feriemæssig karakter kan der ikke bevilges støtte.

Ansøgningskemaet skal ved indsendelsen være udfyldt således, at samtlige spørgsmål er besvaret. Den i skemaet nævnte dokumentation skal være bilagt. Originale bilag vil blive returneret sammen med besvarelsen.

Da bevilgede beløb ikke kan udbetales til ansøgeren, men kun til rekreationsopholdets arrangør, må skemaet indsendes i så god tid, at svaret kan være fremme, inden betaling for opholdet skal finde sted. Det må påregnes, at behandlingen af ansøgninger i fondens bestyrelse tager omkring 14 dage.

Bladet

Pigtraad - Gestapofangen

Udkommer med 7 numre i år.
(De lige mdr. + november).

ABONNEMENT, BLADREGNSKAB OG ANNONCER

Poul Nielsen,
Bjrnedevej 40 A,
2700 Brønshøj
(01) 74 26 35
Telefontid: kl. 17-18
Årsabonnement 50,- kr.
Udenfor Skandinavien betales et
portotillæg på 20,- kr.
Giro 9 31 54 54.

Eventuelle fejl i besørgelsen af
bladet rettes hurtigst muligt ved
henvendelse til udleveringspost-
kontoret.

REDAKTION

Johs. Fosmark,
(ansvarshavende)
Chr. Winthers Vej 1,
8600 Silkeborg
(06) 81 07 09

Frode Toft,
St. Kongensgade 63,5,
1264 København K
(01) 15 59 57

TRYK

Fjerritslev Avis Offset

INDE I BLADET

Frøslevlejren 40 år	55
Da det første hold ankom til Frøslev	58
4.-maj-dagen i Ryvangen og andre steder.	61
Stævnet i Haderslev	64
Besøg i Polen	67
Norge	69
Runde dage	70
Foreningerne.	75-82
Mindeord	83
Bøger	83

De følgende numre af vort blad
udkommer 15/8 og 15/10 1984.
Stof fremsendes senest 4 uger
før de nævnte dage.

Pigtraad - Gestapofangen

NR. 3

JUNI 1984

39. ÅRGANG

Organ for Kammeraternes Hjælpefond og Sammenslutningen af danske fanger fra
Frihedskampen 1940-45

Buchenwald-klubben . Dachau-klubben . Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen . Landsforeningen Gestapo-
Fangerne . Foreningen af Gestapofanger fra besættelsen . Hannover-Stöcken-gruppen . Horserød-Foreningen
Landsforeningen af kz-fanger fra
Neuengamme . Ravensbrück-gruppen . Sachsenhausen-foreningen . Stutthof-foreningen . Theresienstadt-foreningen

Frøslevlejren 40 år

Kontorchef Niels Christian Andersen, Padborg, var interneret i Frøslevlejren indtil afgang til Neuengamme. Han fortæller i denne artikel om Frøslevlejrens oprettelse, om livet i lejren - og om planerne for lejrens fremtid.

Her hvor »Verdens mærkeligste fangelejr« runder 40 år, kan det måske være på sin plads at gøre en slags status - hvad, hvorfor, hvordan -. Jeg har ingen forudsætning for at bringe nyt, men alene ganske kort give et resumé, og lidt om fremtiden for lejren.

Som »hæftling« og beboer i perioden 16/11 44-12/1 45, hvor rejsen gik syd-på, og senere fra 1/4 58 beboer i og ansat ved Bov kommune har en berøring med lejren for mig været en naturlig følge, derfor disse par ord:

Lejrens tilblivelse

Lejren blev oprettet i 1944 efter flere henvendelser fra dansk side til de tyske myndigheder på baggrund af begivenhederne i Danmark i 1943 og 1944.

En skelsættende dag var den 29. august 1943, hvor det kom til et åbent brud mellem Danmark og den tyske besættelsesmagt, hvor besættelsesmagten erklærede landet i militær undtagelsestilstand.

Tyskerne afvæbnede den danske hær, og marinen sænkede de fleste af marinenes skibe. Tyske standretter blev oprettet, og der indførtes dødsstraf eller deportation for sabotage og anden ille-

gal virksomhed mod besættelsesmagten. Kongemagten og regeringen ophører med at fungere, og den civile administration varetages af departementscheferne.

Den 28. august - dagen før dette skete - gennemførtes den første henrettelse af en dansk sabotør, og i efteråret 1943 blev flere danske borgere deporteret uden lov eller dom til de tyske KZ-lejre og fængsler.

I begyndelsen af 1944 var over 300 modstandsfolk, flere hundrede jøder og kommunister sendt til Tyskland. Den tyske terror øgedes, Kaj Munk myrdes og flere bygninger landet over blev bombesprængte som repressalier mod sabotagen og stikker-likvideringer.

Deportationerne fortsætter, og den 20. jan. 1944 sendes yderligere 77 danskere til en uvis skæbne i de tyske rædselslejre. Disse repressalier og folkeretsstridige deportationer vakte forfærdelse. Udenrigsministeriets direktør Nils Svenning protesterede flere gange - uden resultat. Under et af disse protestmøder foreslog Svenning, at der oprettedes en lejr i Danmark, hvor man kunne internere danskerne, som tyskerne havde arresteret. Man håbede herved at kunne mildne følgerne af den hårde tyske behandling og forhindre yderligere deportationer.

Alle danske deporterede skulle føres hjem og deportationerne skulle standses

Forslaget blev i første omgang afvist af Werner Best, men i marts 1944 blev man enige om at opføre en lejr i Dan-

FRØSLEVLEJREN
13.8.1944 - 5.5.1945

FAARHUSLEJREN
5.5.1945 - 15.10.1949

PADBORGLEJREN
fra 16. okt. 1949
MILITÆRLEJR

Frøslev. Barak 14, stue 10, også kaldet Gedestalden. Tegning af Gunner Jespersen, Herning.

mark. En forudsætning var, at alle danske deporterede skulle føres tilbage, ligesom der skulle stoppes for yderligere deportationer.

Det var tyskernes udtrykkelige forlangende, at lejren skulle ligge nær grænsen i den østlige del af Sønderjylland, og et areal i de fredede lyngpolde i Frøslev plantage blev udpeget.

I foråret 1944 påbegyndte man opførelsen af lejren, og den blev taget i brug i august.

Vejen gennem lejren dannede skel mellem den tyske og den danske del. Omkranset af pigtrådshegn og landminer og under opsyn fra ialt 6 vagttårne - hovedtårnet midt i lejren er det eneste af disse vagttårne, der er tilbage.

Mod øst markeredes barakkerne af et H. og nr. »Hæftlinge« og mod vest K. og nr. »Kommandantskab«.

De første fanger overføres fra Hørsrødelejren den 13. august, da 740 fanger ankom via Flensborg.

Lejren, der var påregnet at kunne huse 1500 fanger, var oppe på det tredobbelte i april 1945, ca. 5.500.

Under mit ophold i lejren - nov. 44 til jan. 45 var belægningen lidt over det maximale, ca. 1800.

At personale og kommandanten SS'eren Hillgårtner flyttede med fra Hørsrød medførte, at andet dansk personale også flyttede med, og det var en fordel for »Hæftlinge«.

Fra tysk side indvilligede man i, at det danske fængselsvæsen, der tog sig af forplejningen, medicinleverancer m.v., også flyttede med. Alene en sådan tilknytning og forbindelse fra dansk side gjorde, at man kunne følge med i, hvad der skete i lejren, dette var man helt afskåret fra i andre lejre syd for grænsen. Og kostforplejningen, ja den var væsentlig bedre end værnemagtskosten i Kolding, hvor jeg kom fra. Fangerne her var bedre forplejet end vagtmandskabet (til stor forargelse for vogterne). Syd på i tyske lejre var det lige omvendt og i uhyggelig grads-forskel, ja det kan ikke sammenlignes.

Disse ting var nok i særdeles grad medvirkende til, at lejren gik tilnavnet »Verdens mærkeligste fangelejr«, »smilets lejr« og »de ranke rygges lejr«.

Som hæftling - uden dom - havde man det efter omstændighederne rigtig godt i lejren - vel, der var regler som skulle overholdes. Gjorde man ikke det, kunne det føre til isoleringsfængsel i en særlig barak, eller fratagelse af retten til breve, pakker og besøg for en periode.

Det værste var angsten for at skulle videre syd på, eller ind til nye gestapoførhør, ligesom frihedsberøvelse går en på, man bliver rastløs, nervøs og urolig - man ventede det værste, i Kolding kaldtes det »fængselsfis« og i Frøslev »pigtrådspsykose«.

Dette at undlade deportationer overholdt tyskerne ikke, og den første store transport på næsten 200 skete så tidligt som den 15. september, kun en måned efter lejrens ibrugtagning. Lejren og hele landet rystede - dagen efter nedlagde jernbanepersonalet i Padborg arbejdet som protest, og Danmarks frihedsråd proklamerede generalstrejke i 2 dage over hele landet.

Dette har også noget at gøre med, at politiet og grænsegendarmeriet sættes ud af spillet og deporteres til tyske lejre, ligesom transporter fra lejren afgår med mellemrum. Ialt afsendes 8 større transporter med ca. 200 fanger i hver transport, eller ialt ca. 1600 blev ført syd på fra Frøslevlejren, ganske i strid med aftalen.

*

Som før omtalt i øst og vest for vejen gennem lejren fandtes små separate afdelinger. I østsiden, altså hæftlingesiden, var barakkerne 16 og 17 særligt afhegnet uden adgang for mænd. Her indkvarteredes kvindelige hæftlinge. En anden del var særligt afhegnet, især mod hæftlingesiden, og det kan beboerne være glade for. H.1 og H.7 - barakkerne havde danske og andre, der ikke kunne føle sig sikre i det normale samfund. Det var stikkere o.l., der havde mellemværender med de fleste danskere.

En anden barak H.2 var ikke særligt indhegnet, men alle beboerne var kronragede, som det blev sagt, altså alt hovedhår var klippet i bund. Beboerne var personer, der var arresteret af tyskerne under razzia og taget for sortbørs o.l. I den transport, jeg kom med til Neuengamme, var en hel del fra H.2, og efter indskrivning i denne lejr blev vi alle glatragede. Dette fik jeg også at vide med et bredt grin, at nu var vi alle lige igen.

*

Dansk Røde Kors var også i 44/45 meget engageret i Frøslevlejren på flere måder, bl.a. med læsestof, efterhånden som et helt bibliotek. Ligesom når alvorlig sygdom opstod, havde Røde Kors stor indflydelse. Man fik efterhånden komplet udstyr til en operationsstue fra Røde Kors. Julen 1944 forskønnede Røde Kors også bl.a. med en lille pakke til hver fange. Indholdet var for mig ikke afgørende, blot dette, at nogen uden for pigtråden tænkte på os.

Hvor al vaccine end kom fra, ved jeg ikke, men jeg tror, alle blev vaccineret

mod tyfus, paratyfus, plettyfus, kolera og dysenteri. En væsentlig ting til, at så mange fik lov til at komme hjem sydfra, og glemmes skal det ikke, at de, der havde held med at forblive i Frøslevlejren, havde modstandskraft, når fanger kom tilbage sydfra medførende smitte.

21.000 har passeret lejren

Når så mange forskellige mennesker, ca. 21.000, har passeret lejren indenfor 9 måneder, er smittefaren meget stor, men nogen epidemi mener jeg ikke der har været.

Lejren har efter 5. maj 1945 frem til dato været benyttet til forskellige formål, og med forskellige navne:

Frøslevlejren »Fangelejr« for interne rede august 44-maj 45.

Fårhuslejr »Interneringslejr for landsskadelig virksomhed maj 45-oktober 49.

Padborglejren Militærkaserne 6. okt. 49-febr. 68.

CF-kaserne CF-uddannelseslejr 1968-1975.

CF-depot Sygehusberedskab 1975-1984.

Frøslevlejr Selvejende institution 1. januar 84.

Mange fremtidsmuligheder

Og nu må vi se fremad, om en fremtid for denne specielle træbarak-lejr, der også er en del af vor historie og kultur. Fremtiden er nogenlunde begyndt at tage form. En meget stor ting er, at Sønderjyllands amtsråd og Bov byråd i fuld enighed i begge råd har vedtaget, at lejren skal bevares for eftertiden. En meget stor og kostbar opgave, der delvist kan lade sig gøre i vor beskæftigelsesvage periode.

Både amt og kommune skal afsætte midler til beskæftigelse af unge ledige, og her er en opgave, man vil støtte og samtidig få et meningsfyldt arbejde gjort.

Hvis vi i dag gør status, findes der i lejren:

1. Frøslevlejrens museum i H.4 og hovedtårnet.

2. Naturskolen, der drives af 3 kommuner, er etableret i H.3.

3. Bov kommunes civilforsvar i barak 77 og bunkers.

4. Med Dansk Røde Kors er aftalt, at de skal overtage 5 barakker (kursus og lejr for unge handicappede).

5. Røde Kors (Nordisk katastrofe-

lager i W.7), ligesom der kan komme på tale en Røde Kors aktivitet evt. på internationalt plan.

6. Endvidere er tilsagn om, at Hjemmeværnet skal have en barak, hvis og når de ikke kan forblive i barak 81 uden for lejren.

Ligeledes arbejdes der med oprettelse af en efterskole, der er tænkt etableret i barakkerne i det sydvestlige hjørne.

Deruved kan der blive tale om et museum for politiet, grænsegendarmeriet, civilforsvaret, hjemmeværn m.fl.

Men mange ting skal på plads endnu. Lejrens bevarelse er sikret ved amtsrådets og byrådets beslutning, og jeg har stor tiltro til, at lejren har et langt liv foran sig, selv om den er af træ. Vi har her en national historisk ting, der kan fortælle vore efterkommere lidt om en ond tid »De 5 forbandede år« og 2. verdenskrig, som vi håber ikke gentager sig.

N. C. Andersen

Mindedagen kan gøres til en familie-dag.

Tag børnene med —
de er jo fremtiden!

Geprüft
P. G. L. Frøslev

Geprüft

Kammeraternes Hjælpefond

er raske kammeraters hilsen
til de syge

Frøslev- lejren 40 år

For at mindes og højtideligholde fyrrårsdagen for ibrugtagelsen af **Frøslevlejren**, afholdes der i dagene 11.-13. august 1984 et stævne for gamle fanger og alle, der er interesserede i lejrens bevarelse som en aktiv advarsel og påmindelse om en ond tid i Danmarks historie.

Stævnet åbnes lørdag den 11. august om eftermiddagen, hvor det vil være muligt at bese forskellige museums- og udstillingssaktiviteter, ligesom der løbende vil blive vist film fra besættelsestiden og den påfølgende befrielse.

Disse aktiviteter vil køre løbende i hele stævneperioden og vil foruden Frøslevlejrens Museum også omfatte organisationer som Amnesty International, Hjemmeværnet med Modstandsbevægelsen, Dansk Røde Kors og muligvis Grænsegendarmeriet.

Søndag den 12. august kl. 10 er der kransenedlægning og minddegudstjeneste ved provst Poul Riis, Slagelse (tidl. Dachau). Om eftermiddagen taler rigsantikvar Anton Olsen.

Mandag den 13. august kl. 13.30 gennemføres den egentlige mindehøjtidelighed for selve fyrrårsdagen med mindetaler ved mindestenen ved tårnet midt i lejren. Denne følges af en sammenkomst, hvor man markerer 20-året for Frøslevlejrens Museums oprettelse. Her forventes som talere, amtsborgmester Chr. Philipsen og formanden for Frøslevlejrens Museum, politimester Iver Møller, Graasten.

Som stævnets sekretariat fungerer Frøslevlejrens Museum v/Helene Lambertsen, Lejrvejen 75, 6330 Padborg, tlf. (04) 67 65 57. Kl. 10-16 (undtagen mandag).

J. Fr. Edeling

Da det første hold fanger kom til Frøslev

Afhv. museumsleder Hans G. Bruun

Den 13. august 1944, i skumringen, ankom det tyske troppetransportskib (Mars) til Flensborg. Om bord befinder sig foruden besætning og bevogtningsmandskab 741 danske kvinder og mænd, som den tyske besættelsesmagts fanger. Efter en ubekvem sejlads, nedstuvet i de mørke lastrum 1 1/2 døgn, havde skibet krydset gennem minebælter i Kattegat, om natten lå skibet stille i Langelandsbæltet på grund af overflyvninger. Rygterne havde fortalt, at skibet var sænket! Men nu lå det ved kaj her i Flensborg med lasten fuld af fanger fra interneringslejren i Horserød. Jeg var selv iblandt.

Efter nogen tid blev vi nu ført fra borde under tilråb af nysgerrige fremmodte, der spyttede på og efter os, til en kortge danske busser, der kørte os videre over grænsen og ud til den store Frøslev plantage til den nyopførte lejr, hvors vi blev opstillet på en vej blandt en hel masse barakker, vagttårne og pigtråd til optælling, før vi blev ført til vort nye opholdssted og senere bespist af det danske fængselsvæsens personale.

Det var det første hold fangers ankomst til Frøslevlejren.

Stedets historie

Frøslev polde var stedets navn, eller slet og ret poldene i daglig tale. På kortene er det betegnet ved Frøslev Kådner mark.

Poldene er en række sandhøje, der er føjet sammen efter store skovbrande omkring Dronning Margrethes tid. Nu fremtæder de som et smukt stykke særpræget dansk natur, bevokset med lyng, gyvel og marehalm. Poldene fortsætter ind gennem statsskoven, hvor der nu er åbnet flere spadsereture, afmærket således at man ikke farer vild.

Sagnet fortæller, at der på den højeste af poldene (Eflingbjerg) lå en røverborg, hvorfra der gjordes udfald mod karavanerne, når disse passerede gennem en slugt i poldene, der har fået navnet Ryttergab på grund heraf. En røverborg, beliggende et så strategisk rigtigt sted ved den store hovedfærdselsåre Hærvejen - eller som vi kalder den Oxevejen, har vel sandsynlighedens præg.

Stedet hvor lejren ligger, ejedes af en tysk købmand fra Hamborg, der anlagde en hønsefarm. Han satte til minde om sig selv en sten i østsiden af ryttergabets. Den står der endnu.

Efter Genforeningen 1920, blev stedet frikøbt af gode sønderjyder og foræret til den danske stat. Og den nyoprettede afdeling af FDF i Bov havde her sit første spejderhus.

I perioden efter Genforeningen var stedet samlingsplads den 1. søndag i august til nationalt møde med vore sydslesvigske landsmænd, indtil disse selv fik lov til at holde møde i Sydslesvig. Det var de såkaldte poldemøder.

Frøslev et æresnavn

Frøslev har altid været præget af danskhed i al sin gøren og laden! I årene 1864-1920 lå den som en dansk enklave midt i de blakkede omgivelser. Spøgende siges det, om de Frøslev'er: At de var så danske, at det kunne lugtes 7 mil mod vinden! Og det siger ikke så lidt, dengang der blæste en stram søndenvind. Der siges også, at Frøslev er en garanti for danskhed af samme lodighed, som 24 karak guld. Frøslev er derfor et æresnavn, der forpligter, og vi, der ærer dette navn, er taknemlige for at lejren fra dens første dag blev nævnt Frøslevlejren.

At det ikke lykkedes tyskerne at knægte det danske lune og den danske humor, viser mange af de tegninger og viser, der blev lavet i lejren. Noget, som også var med til at holde humøret oppe hos fangerne, var de illegale radioer, hvoraf der i hvert fald var 2. På dem aflyttedes BBC fra England, og man var således hele tiden ganske godt orienteret om forholdene på krigsskuepladsen og i Danmark.

Således vidste fangerne i Frøslevlejren tidligere besked med den tyske kapitulation end den tyske kommandant og vagtmandskabet. Derfor kunne den daværende danske lejrchef kaptajn Digmann og politimester Brix den 5. maj kl. 8 om morgenen, fra hvilket tidspunkt kapitulationen var effektiv, gå til den tyske kommandant med krav om, at alle indre tyske vagter blev trukket tilbage øjeblikkeligt, idet man ellers ikke ville garantere for ro og orden i lejren. Samtidig forlangte de det tyske højtaleranlæg stillet til rådighed for at informere kammeraterne om, hvordan de skulle forholde sig. Og de gjorde opmærksom på, at man nu forhandlede på lige fod, og ikke som kommandant og Häftlinge og at han, Hauptsturmführer Schriver, næppe kunne være uvidende om, at samtlige fanger samt en del af

Tyske vagtposter overvåger Frøslevlejren.

Den danske lejrleder, kaptajn P. M. Digmann (senere generalmajor og chef for hjemmевærnet), giver sine fangekammerater meddelelsen om lejrens frivgelse.

hans egne folk, og betydelige modstandsstyrker udenfor, var rede til at gribe ind.

Hauptsturmführer Schriver var ved at gå gennem loftet, sådan skreg og råbte han! Først da Digmann slog i bordet og tog de store ord frem, fik han sin vilje. Den tyske kommandant måtte bøje sig. Så da klokken slog 12, stod alle fanger opstillede i lejren og overværede, at Dannebrog gik til tops på en flagstang, som i nattens løb var lavet på Frøslev savværk og bragt ud til lejren. Og efter at vi havde hørt rådhusklokkerne og Hans Majestæt kong Christian den Tiendes tale til det danske folk, samt nationalsangen, hvor vel ikke et øje på de tusindvis af fanger var tørt, sluttede Frøslevlejrens saga, og hjemrejsen til friheden begyndte.

Nu blev det Fårhuslejren

Nu gik Frøslevlejren over i den næste epoke: Fårhuslejren fra 5. maj til den 16. oktober 1949.

De første beboere var de for stikker- virksomhed mistænkte tidligere Frøslev- fanger, der blev taget i forvaring og isoleret i en særlig barak. Og allerede den 17. maj var lejren igen godt belagt med op mod 2.000, og tallet steg i den følgende måned til 3.200. Det var alierede krigsfanger, krigsforbrydere, værne- magere, mistænkte for spionage, Gestapo og SS-folk, tysk politi og medlemmer af det tyske mindretal, sigtet for forbry- delser større eller mindre mod det land, hvor de var statsborgere. Desuden fri- korpsfolk og andre. Så hurtigt det var muligt, kom nu politimyndigheder og

domsmyndigheder til lejren for at regi- stre og fremstille alle disse mennesker i grundlovsforhør.

Til disse formål indrettedes 3 rets- lokaler og 16 forhørslokaler, foruden lo- kaler til den del af kriminalpolitiet, der arbejdede i snæver kontakt med det eng- elske feltpolitidetachment.

Efterhånden som fangerne havde væ- ret igennem grundlovsforhøret, overgik de helt til fængselsvæsenet. Indtil da bevogtedes de af Frøslev-fanger, der havde stillet sig til rådighed. Men efter- hånden som der kom orden i foretagen- det, blev disse hurtigt kede af denne forestilling og forlod lejren for at kome hjem til deres egne. Da een af disse kom hen til Digmann og sagde, at han ville rejse hjem, og Digmann spurgte hvorfor, svarede han: - Ja, ser du, efter- hånden har I fået så megen orden på det hele, at det ikke mere er sjovt at være her.

Så overtog Brigaden fra Sverige opga-

Forslev 1944

J. Gjering Jensen

ven en kort tid, og derefter hæren, indtil fængselsvæsenet havde fået mandskab nok den 3. august.

Og Digmann slutter, ordret gengivet sin gerning således: - Tidspunktet er sikkert inde til dette skifte!

Modstandsbevægelsen, Brigaden og hærens folk gjorde deres del af arbejdet på et tidspunkt, hvor myndighederne ikke var i stand dertil, og trods uregel- mæssigheder i det små, gjorde de deres del til, at vanskelighederne blev over- vundet. Vi, der har siddet på begge sider af pigtråden, har været glade ved vort arbejde i Frøslevlejren og Fårhus- lejren, og vi vil aldrig glemme den del af vores liv, men glædest er vi, fordi den ligger bag os.

Arbejdet er endt. Vi var med til at skrive et lille stykke Danmarkshistorie. Vi gjorde, hvad vi evnede, andre må dømme, om det var nok?

Så blev det Padborglejren

Fængselsvæsenet forlod Fårhuslejren og militæret rykkede ind, og dermed fik lejren sit tredje navn Padborglejren, og indtil 15. maj 1968 har mange danske soldater fået en del af deres uddannelse der, har fornemmet grænsens sang, op- daget Sønderjylland, og det er da glæde- ligt at se, at mange er forblevet i lands- delen, også at konstatere, at mange af disse unge som turister vender tilbage, og at der har bestået et godt forhold mellem militæret og egnens befolkning kom til udtryk ikke mindst ved 4. maj arrangementer, hvor der var stor tilslut- ning, og hvor man fra lejrens side for- søgte at skabe noget af den befielses- stemning og -glæde, der gik over landet i 1945. Lejren faldt som offer for ratio-

naliseringen inden for forsvaret og op- hørte som militært etablissement 1. fe- bruar 1968, og lejren fik sit fjerde navn C.F. Kaserne Padborg.

Nu CF-kaserne

Som C.F. kaserne bestod lejren til april 1975, og mange unge, der var ind- kaldt til civilforsvaret, har aftjent en stor del af deres værnepligt i lejren, den såkaldte § 33-uddannelse.

Efter april 1975 blev denne uddannel- se igen fordelt ud over landet i de for- skellige militære etablissementer. Dette skyldtes de nye brandbestemmelser, der trådte i kraft på dette tidspunkt. Man var ellers fra civilforsvarets side særde- les tilfreds med at have fået samlet den-

Før var han en skrydende, nu en fhv. fangevogter.

ne uddannelse på et så centralt og historisk sted, og der var tilfredshed med forholdene.

Efter 1975 var der i nogle måneder nogle hold militærnægtere i lejren, grundet pladsmangel i andre forlægningsrum rundt om i landet.

Museets lange vej

I 1963 opstod tanken om en mindestue for Frøslevlejrens tid, og det tog fastere form i december samme år, idet personel fra kommandantskabet i lejren mødtes med det lokale museumsudvalg, hvor sagen drøftedes, og man enedes om at rette henvendelse til en videre kreds i sognet samt en række enkeltpersoner af tidligere fanger i lejren, spredt over hele landet.

Fra alle disse personer mødte tanken velvilje og forståelse. 14 af sognets beboere sendte derefter en ansøgning til lejrens kommandant om at få et egnet lokale stillet til rådighed til formålet, idet man pegede på at få lejrens hovedtårn frigjort. Denne ansøgning blev overordentlig velvillig behandlet af alle militære instanser, og forsvarsministeriet oversendte sagen til ministeriet for kulturelle anliggender, som lod Nationalmuseet m.fl. udtale sig derom. Man gik ind for tanken, hvorefter 14-mandsudvalget fik tårnet tilbageført til den oprindelige skikkelse mod at betale omkostningerne.

Udvalget arbejdede herefter videre med mindestuen og fik også en mindesten rejst i lejrens sydøstlige del, hvor en ung Frøslev-fange blev skudt den 11. september 1944 af en tysk vagtpost, fordi han kom for tæt på pigtrådshegnet. Det var Preben Erling Andersen, født i København den 7. september 1922. Han

blev således skudt 4 dage efter sin 22 års fødselsdag. Han gik sammen med flere andre fanger på sandvolden bag barakkerne, også kaldet Langelinie og snakkeede. Det var meget yndet at gå der, idet der var en køn udsigt ind over hele lejren og den store statsskov. Nu havde han lavet sig en papirkugle, som han spillede fodbold med, men den løb fra ham og for nær pigtråden. Preben standsede, kiggede på vagtposten i tårnet og pegede på bolden, og da vagtposten nikkede, gik Preben frem, men blev af samme vagtpost skudt ned og døde.

På 20-års dagen den 5. maj 1965 blev der indbudt til stor fangestævne af Padborglejrens kommandant oberstløjtnant B. O. Jakobsen, der bl.a. skulle hjælpe ministueudvalget fremad, og der blev da nedsat et præsidium og et 5-mandsudvalg til at føre tanken videre om et egentligt museum. Der var den dag indrettet udstilling i tårnet.

Op den 15. september 1968 blev der afsløret en mindesten ved siden af tårnet for Frøslevfanger, der omkom under deportation.

*

Den 17. august 1969 var man kommet så vidt, at Frøslevlejrens museum kunne indvies med taler bl.a. af generalmajor P. M. Digmann, der overdrog museet til staten ved Frihedsmuseets leder, dr.phil. Aage Roussell.

Op den daglige ledelse blev overladt pens. major P. C. Gabriel, som fratrådte pr. 1. februar 1970, da han overtog en langt bedre lønnet stilling som inspektør ved civilforsvaret, og jeg overtog den daglige ledelse.

Da jeg tiltrådte 1. februar 1970, var der kun udstilling i tårnet, samt barakformandens stue i H.4 og en fangestue med nogle senge og hullet i gulvet med den illegale radiomodtager.

Men jeg var, som tidligere fange, parat til at gøre et arbejde og interesseret i at søge oparbejdet et interessant og godt besøgt museum.

Jeg begyndte at fortælle og holde foredrag, og gennem mund-til-mund-metoden mellem lærere o.a. rygtedes det, at der var ved at opstå et museum, som var værd at besøge, med mine foredrag bygget på kildemateriale, som jeg følte en vis pligt til at berette om, bl.a. over for kammerater, der ikke som jeg opnåede at komme hjem. Og der kom flere og flere, som ville høre og se.

Samtidig skrev jeg til mange tidligere fanger, soldaterkammerater o.a. nære om at være behjælpelige med ting og sa-

ger, som jeg så fartede rundt og samlede til supplerende af museets samlinger, og fik med dr.phil. Roussells og kontaktudvalgets hjælp udstillingen med Den hvide Bus indrettet. Senere kom så Gendarmstuen, Region III og stuen med førerbunkeren og katastrofen i Neustädterbugten m.m. til, samt supplerende af de øvrige samlinger.

Har talt til 12-13.000 skoleklasser

Jeg har gennem de 11 1/2 år, jeg har stået for museet, modtaget mellem 12.000 og 13.000 skoleklasser og oplevet utallige situationer, der har vist en enorm interesse for besættelsestidens historie, og der har altid været dødsstille i de ca. 45 minutter, mit foredrag har varet, også selv om jeg utallige gange har haft op til 180 personer derinde.

Bagefter har der været spørgetid, som oftest har været særdeles livlig, ligesom ved følgende udgang, og ved løsning af de opgaver, der som regel skal forberedes og udføres i forbindelse med besøget. Jeg er utallige gange blevet takket af lærere, skoleklasser, pensionistforeninger og andre grupper både mundtlig og pr. breve, for den oplevelse, det har været for dem ved besøg, der ofte er blevet betegnet som lejrskoleopholdets højdepunkt. Det har lunet, når store elever o.a. er kommet ind på mit kontor og har takket for et godt foredrag!

Efterlysning af polske grave

Rundt om i Danmark blev der under krigen begravet adskillige polakker, dels polske fanger, der døde her i landet i tysk fangenskab og ikke mindst en del polske piloter, der var i engelsk tjeneste og blev skudt eller styrtede ned under overflyvning af Danmark. Den polske ambassade i København er i færd med at kortlægge disse grave, og oplysninger herom bedes indsendt til Frode Toft, St. Kongensgade 63, 5., 1264 København K., der vil lade oplysningerne gå videre. På forhånd tak. Oplysningerne kan også sendes direkte til Polens ambassade i København, Richelieusalle 12, 2900 Hellerup.

4.-maj-dagen i Ryvangen

Det blev en meget skøn 4.-maj-dag i Ryvangen. Blomsterne og de nyudsprungne træer viste sig fra den aller-smukkeste side, og da skolebørnene fra Bispebjerg Skole mødte frem for at lægge de 300 buketter i rød, hvidt og blå, var der ret mange til stede, idet flere skoleklasser havde sat hinanden stævne i Ryvangen. »Blomsterbørnene« var i år 6.v. anført af deres lærer Karin Andreasen og ledsaget af skoleinspektør Niels Jørgen Nørgaard. Under rundgangen sørgede man omhyggeligt for, at ingen af gravene blev glemt, og de mange buketter lavede vældigt op såvel ved gravene som ved mindepladerne.

Ved monumentet gav Johannes Fosmark en redegørelse for: Hvad er Ryvangen, og hvorfor lægger vi blomster her i dag?

I løbet af dagen ankom mange grupper, der lagde dekorationer eller kranser ved monumentet.

Det strømmede ind med mennesker

Om aftenen strømmede det til med mennesker fra nær og fjern. Berlingske Tidende skrev dagen efter, at der havde været 20.000, og det er jo rigtig mange i dag.

Højtideligheden startede kl. 20, da projektøren på monumenter og faklerne på gravene blev tændt. Kl. 20.30 bød Johs. Fosmark velkommen til højtideligheden,

arrangeret af Kammeraternes Hjælpefond i samarbejde med De Erhvervshæmmede i København. Han gjorde opmærksom på, at klokkeslættene i år forsøgsvis var tilpasset sommertiden, så faklerne kunne gøre sig gældende, inden afslutningen af højtideligheden. Han sluttede med at sige: Vi lever i en tid, der er fuld af spænding, men vi håber inderligt, at den ikke er som tiden før 9. april. Ryvangen fortæller os, at krig er en skændsel, men at slaveri er værre.

Sjællandske Livregiments musikkorps indledte med Prins Jørgens march, og fortsatte med flere seriøse musiknumre. Dirigent var Svend Lundvig. Kl. 20.45 sang Zahles Skoles Kor under ledelse af Minna Hess Thaysen. De havde i år udvidet repertoiret med den norske frihedssang: Norge i rødt, hvidt og blå, og den vil nok fremover indgå i korets program.

Kl. 21 talte overlæge, dr.med. Jørgen Røjel. Han vidste nøjagtigt, hvad han ville sige - og dog holdt han talen uden brug af manuskript. Før hans tale sang man: En vinter lang og mørk og hård og derefter: En lærke letted som fællessange, anført af kor og orkester - og det gik godt. Højtideligheden sluttede med: Altid frejdig, der blev kulminationen.

Orkesterdirigenten Svend Lundvig i arbejde.

De flittige og sangglade piger fortsatte derefter med at synge under pergolaen og ved henrettelsespladsen.

F-k.

6.v fra Bispebjerg skole sammen med deres lærer Karin Andreasen og skoleinspektør Niels Jørgen Nørgaard.

Kan nogen hjælpe Louis Sick?

Louis Sick, der er født i 1916, er nu syg og søger hjælp i henhold til erstatningsloven. Men han er ikke i stand til at huske eller oplyse andet om sin deltagelse i modstandsbevægelsen, end at han var tilsluttet grupperne C.1 og C.2 på Amager.

Skulle der være nogle blandt bladets læsere, der kan udtale sig om hans modstandsarbejde, bedes de indtrængende henvende sig til Frihedsfonden, Frederiksberg Bredegade 13, 2000 København F.

De bragte faklen videre til den næste

Overlæge, dr.med. Jørgen Røjels tale i Ryvangen den 4. maj

Sangkoret havde opstilling foran monumentet. Til højre dirigenten Minna Hess Thaysen.

Vi er i aften samlet for at mindes Danmarks befrielse for 39 år siden. Den majaften, da frihedsbudskabet nåede os gennem BBC, blev den gladeste i vor tid, men midt i glæden blev det også

besættelsestidens blodigste døgn.

Det er derfor helt naturligt, at vore tanker i aften går til de mange danske kvinder og mænd, der faldt i frihedskampen.

Vi tænker på vore søfolk, der gav deres liv på de 7 have, vore kammerater, der bukkede under for sult og sygdom i de tyske koncentrationslejre og på dem, der faldt i ildkamp med Gestapo eller de danske nazisters terrorbander.

Men netop her i Mindelunden går vore tanker vel i særlig grad til de danske modstandsfolk, der her mødte døden foran de tyske eksekutionspeletoner.

De har med deres blod indviet denne jord og gjort Mindelunden til et helligt sted for det danske folk. De gav det største, mennesker kan give, og de døde, for at vi andre kunne leve. Kaj Munk udtrykte fædrelandets tak til dem med ordene: »Drenge - I drenge som døde - I tændte for Danmark i dybeste mulm en strålende morgenrøde«.

Modstandskampen blev et oprør mod de gamle politikeres samarbejdspolitik, men den var samtidig en kamp mod de nazistiske undertrykkere.

Det lykkedes den 29. august 1943 at fremkalde samarbejdspolitikens sam-

menbrud, og i de følgende år sluttede stadig flere landsmænd op i modstandsbevægelsens rækker.

Mod slutningen af krigen opnåede Danmark de allieredes anerkendelse som associeret De Forenede Nationer.

Takket være modstandsbevægelsens indsats, undgik vi den skam og skændsel, det ville have været, om Danmark ved krigens slutning havde stået som Tysklands allierede - og dermed som moralsk garant for den største forbyrder og de største forbrydelser i menneskehedens historie.

Vore allierede gav os friheden tilbage

Den civiliserede verden havde stået ved afgrundens rand, og efter 6 års krig med over 40 millioner faldne, var det rædselsfulde mareridt forbi. Et nådigt forsyn havde skånet vort land for alvorlige ødelæggelser og vort folk for store lidelser, og vore allierede gav os vor frihed tilbage.

At vi kunne modtage denne frihed som en hæderlig nation, kan den danske befolkning takke de kvinder og mænd for, der udgjorde modstandsbevægelsen. Efter krigen fik modstandsbevægelsen ikke den politiske indflydelse, som mange frihedskæmpere havde håbet, og der er sikkert nogle, der har været bitre og skuffede over denne udvikling, som skyldtes 2 forhold:

For det første var modstandsbevægelsens ledelse ikke i stand til efter krigen at formulere en fælles politik, der kunne

Mange var også under pergolaen med de 185 mindeplader.

Der blæses i basunen.

samle alle bevægelsens fraktioner. Under krigen havde man været forenet i den fælles kamp mod nazisterne, men den 5. maj var denne kamp afsluttet.

For det andet var det efter min vurdering et fejlgreb, at modstandsbevægelsen gik ind i en samlingsregering med de gamle politikere, der herved blev gjort sakrosankte. Enhver mulighed for at få gjort op med de mest kompromiterede politikere ved en rigsretssag var dermed udelukket.

Men på 2 væsentlige områder fik modstandsbevægelsen dog afgørende betydning - det gjaldt vor udenrigs- og forsvarspolitik. Det danske folk tog konsekvensen af neutralitetspolitikens sammenbrud den 9. april 1940, og efter 1945 lød parolen: »Aldrig mere en 9. april«.

Efter krigen samledes i tusindvis af gamle kammerater fra modstandshæren i de private hjemmeforsvarforeninger, der senere blev grundstammen i det lovfæstede hjemmeforsvar. I de 35 år, der er gået siden hjemmeforsvarens oprettelse, har det med 79.000 kvinder og mænd i rækkerne udviklet sig til et af verdens største frivillige værn, når man tager befolkningens størrelse i betragtning.

Vi må bygge på erfaringerne fra 2. verdenskrig

Det var også gamle modstandsfolk, ikke mindst i Socialdemokratiet, der var med til at rejse den stemning, der under statsminister Hans Hedtofts ledelse førte Danmark ind i Natoalliancen i 1949,

Pælene på henrettelsespladsen blev også husket.

og i 35 år har denne verdens største fredsbevægelse sikret freden og friheden i Europa.

Partierne bag Natopolitikken var indtil for et år siden enige om at hæve forsvarspolitikken over partipolitikken, og det var en selvfølge, at Danmark skulle bidrage til de fælles Natoudgifter, som de andre medlemslande.

Det sidste år har vi oplevet, at Socialdemokratiet i opposition har ændret sin forsvarspolitik. Det ængster og bekymrer mange danske, der har oplevet besættelsen, fordi den socialdemokratiske kovending kan bringe vores med-

lemskab af Nato i fare.

Erfaringerne fra 2. verdenskrig har lært os, at Danmark ikke kan vende tilbage til neutralitetspolitikken, og vi ved, at Danmarks fred og frihed derfor kun kan sikres i den nordatlantiske forsvarsalliance. Men vi ved også, at freden og friheden har sin pris.

En af de unge patrioter, der her i Ryvangen gav sit liv for Danmarks frihed, var den 23-årige Niels Fiil fra Hvidsten-gruppen. I sit afskedsbrev til sin mor, skrevet få timer inden henrettelsen den 29/6 1944, giver han udtryk for nogle tanker, der også i dag må forpligte det danske folk.

Niels Fiil citerer Bjørnstjerne Bjørnson og skriver: »Vær glad når faren vejrer, hver evne som du ejer: jo større sædes tungre tag, men desto større sejr! Det giver ro i sindet, og jeg gør mig klart, at kun med livet som indsats, kan jeg fordrø den fulde frihed.«

Med disse ord rækker en af de faldne - landets bedste - frihedsfaklen videre til de næste.

(Alle fotos fra Ryvangen: F-k.)

Også fra Ryvangen den 4. maj. Fra venstre Victor Botoft, skoleinspektør Niels Jørgen Nørgaard, kirkegårdsinspektør Peter Blomberg og Axel Clausen.

De levende lys er tændt i hvert af vinduerne den 4. maj på den pompøse kasernebygning i Haderslev.

Norsk-svensk-dansk kammeratskabsstævne i Haderslev

Det blev et meget vellykket arrangement, da der på initiativ af »Jyllandskorpset« (De hvide Bussers danske chauffører og mandskab) i dagene 4.-6. maj holdtes kammeratskabsstævne i Haderslev og Frøslev med deltagelse fra det norske Krigsinvalideforbund, den norske forening af politiske fanger, det svenske Bernadottededetachment, den danske Fangesammenslutning og Jyllandskorpset.

Fra Norge kom over 60 deltagere og fra Sverige ca. 50, medens der her fra landet kom hved hundrede deltagere fra henholdsvis Fangesammenslutningen og Jyllandskorpset. Blandt nordmændene sås bl.a. gamle kendinge som Arne Moi (formand for Krigsinvalideforbundets kontrolkomité), advokat Axel Middelthon, Martin Gauslå og lægen Adam Egede Nissen. Fra Fangesammenslutningen deltog formanden Oskar Verner samt bestyrelsesmedlemmerne Peter Møller-Madsen, Poul Nielsen, Frode Toft, Solveig Skjøtt og Else Drejer samt naturligvis også Gestapofangernes landsformand Christen Karstensen, der bor i Haderslev. Blandt de svenske deltagere sås også en række velkendte ansigter fra tidligere stævner og

sammenkomster, bl.a. Lennart Elving, Steen Olsson, Harry Sjølander og Sv. Henrik Nilsson. En del af de danske foreningsledere var forhindret i at deltage på grund af lokale 5.-maj-arrangementer.

Der var da også både hyggelig og munter stemning, efterhånden som deltagerne nåede frem og fyldte de to hoteller Norden og Harmonien, ligesom der var indkvartering andre steder i byen.

På hvert værelse lå en trykt velkomst, en dannebrogssløjfe og en miniflaske Gammel Dansk, så det kunne ikke begynde bedre. Og de først ankomne nåede om eftermiddagen den 4. maj at overvære en »Tappenstreg« gennem byens gader, hvor et britisk militærorkester, ledsaget af en deling soldater trak op gennem byen til Domkirken.

Aftensmaden, der bestod af et vel-dækket sønderjysk pølsebord på Hotel Norden, gjorde velfortjent lykke, og derefter gik det så i det smukke, men kølige vejr til lysfesten foran Haderslev Kaserne.

Lysfesten et enestående arrangement

Lysfesten i Haderslev er et specielt og enestående arrangement, der år efter år samler tusinder af deltagere for at overvære den historiske Tappenstreg og se 4. maj-lysene blive tændt i alle den store kasernebygningens mange vinduer.

I år var 4. maj-taleren ingen ringere end statsminister Poul Schlüter, der jo er gammel Haderslev-dreng. Han sagde bl.a.:

»De levende lys den 4. maj er en tradition, der i sig selv er smuk, og - som de fleste traditioner - bringer ro i sjælen. Det er noget, vi genkender, noget tilbagevendende. Mon ikke det er her i landsdelen, man bedst forstår at værdsætte, hvad lysene symboliserer?»

Det er ikke forkert i vor verden af internationalisme, samarbejde, handel og dialog mellem øst og vest, nord og syd. Nationalisme er noget andet og har en grim klang. Vi er ikke nationalistiske. Men sund og ægte nationalfølelse ejer vi og bør vi bevare. Den er en naturlig ryggrad i vor deltagelse i utallige former for internationalt samarbejde. Den dækker over stolthed og glæde over at være dansk. Den er udtryk for, at vi finder det værd at værne om det land og de værdier, som vi sammen har bygget op.

Det bedste, vi kan ønske for Danmark, er *fred og frihed*, ikke kun det ene. Både freden og friheden skal vi sikre for det danske folk og for Danmark. Tillykke med den 4. maj.«

Den 5. maj i Domkirken og i Frøslev

Lørdag formiddag var der en højtidelig mindegudstjeneste i Domkirken, hvori også det britiske militærorkester

deltog. Direkte fra Domkirken kørtes i busser til Frøslevlejren, hvor der var rundvisning og blev foretaget kranse- nedlægning. Og der blev spist »felt- middag« i lejren. Efter programmet skulle hver især selv betale maden, men en sønderjysk virksomhed havde skænket et beløb til formålet, hvilket vakte berettiget jubel.

I Frøslevmuseet holdt Hans Bruun foredrag om lejrens historie, hvorefter der kørtes tilbage til Haderslev. Færdselspolitiet sørgede elskværdigt for, at bilkortegen kom sikkert frem og tilbage, og om aftenen indløb tak fra færdsels- politiets folk, fordi de måtte være med til at hjælpe med arrangementet.

Fra stævnet i Haderslev: Festmiddagen på hotel Norden.

Festmiddagen

Om aftenen var der en storstilet aften- fest under ledelse af stævnets populære organisator, korpsmester V. Eriksen, civilforsvarskorpset, der bød velkom- men og holdt festtalen. Mange andre havde også ordet. Der blev overbragt hilser fra Sverige og Norge. Fra dansk side takkede Fangesammenslutningens formand Oskar Verner Jyllandskorpset for initiativet og rettede en særlig tak til korpsmester Eriksen for det store ar- bejde, der var gjort for at gøre stævnet så vellykket.

Blandt talerne var også den norske advokat og veteran fra fangebevægelsen Axel Middelthon, der holdt en stor tale, hvori han motiverede ønsket om at ud- trykke taknemlighed, tro og håb. Han sluttede med disse ord:

Redningsaktionen påvirkede folkeretten

»Den svensk-danske redningsaktion i 1945 er en enestående foretelse. Efter folkeretten var civile enkeltpersoner i- ke selvstændige retssubjekter i krig. Langt større betydning end det, at vi blev reddet, har det, at redningsaktio- nen satte mærker efter sig i udviklingen af folkeretten. Det, som ingen havde troet på, blev gennemført. Det viste sig, at kræfter kunne give beskyttelse, når folkeretten svigtede. Allerede i 1949 fik vi - for en stor del som følge af det hjælpearbejde, der blev gjort under kri- gen - en egen Genevekonvention om beskyttelse af civile under krig. Berna-

dotteaktionen og det danske hjælpe- korps har medvirket til, at civile har fået folkeretslig beskyttelse.

Vi har i sandhed meget mere at takke jer for end vor egen befrielse. Tak.«

Og det gjorde et stærkt indtryk, da den 90-årige norske Ravensbrück-fan- ge, fru Sigrid Søyland Hagen på klin- gende og smukt norsk deklamerede Nordal Griegs smukke hyldestdigt til Danmark.

Efter den overdådige middag blev der spillet op til dans, og det blev - traditio- nen tro ved vore stævner - over midnat, inden der blev danset og drukket af.

Næste dag, søndag den 6. maj, skiltes man efter morgenmaden og drog flokke- vis til Norge, Sverige og til vore danske hjembyer. Alle lidt trætte, men glade over et vellykket stævne og mødet med både gamle og nye venner. -t

4. maj i Hammel

Hjemmeværnskompagni 2522, Frij- senborg, mindedes på en meget smuk og højtidelig måde befrielsesaftenen, da kompagniets mandskab og deres fami- lier samledes i Hammel kirke.

Aftenen indledtes med at kompagni- ets fane førtes op gennem den med lys smukt pyntede kirke.

Gudstjenesten, der var tilrettelagt og ledet af sognepræst Henning Nielsen, Hammel, forløb meget højtideligt, og alle deltagerne glædede sig også over den smukke trompetmusik, der led- sagede salmerne, idet arkitekt Preben Jensen, Hammel, velvilligt havde stillet sine musikalske evner til rådighed på denne aften. Flere af kompagniets med- lemmer var også aktivt medvirkende un- der gudstjenesten.

Efter gudstjenesten samledes del- tagerne på Frijsenborgegnens Ung- domsskole, hvor sognepræst Jesper Langballe, Thorning, holdt foredrag om begrebet »den totale fred«, idet han ind- ledte med et citat af Göbbels om »den totale krig«.

Efter det meget tankevækkende fore- drag var der lejlighed til at stille spørgs- mål og komme med kommentarer, og mange af deltagerne benyttede sig af dette.

5. maj på Skamlingsbanken

Region III, der omfatter modstands- bevægelsen i de gamle sønderjyske am- ter samt Ribe amt, mødes hvert år den 5. maj på Skamlingsbanken til en højtidelighed ved regionens monument her. Højtideligheden blev ledet af komi- teens formand, bankdirektør Sven Hoff- mann, København, der under besættel- sen som ung bankassistent var meget aktiv i den sønderjyske modstandsbe- vægelse. Ved højtideligheden talte skatteinspektør Jørgen Bøg, Ribe, der også nedlagde regionens krans. Der blev videre nedlagt krans fra Hjemmevær- net, Neuengammeforeningen, Landsfor- eningen Gestapofangerne og 4. Maj-ko- miteen i Sønderborg.

Efter højtideligheden var der sam- menkomst på hotellet, hvor Frode Toft fortalte om Frihedsfondens arbejde. Og der var hyggelig stemning ved det fælles frokostbord, hvor sangbogen på god sønderjysk maner blev brugt flittigt.

5. maj i Fredericia

Den 5. maj holdt Erhvervshæmmede fra Frihedskampen Fredericia afdeling sammen med Fredericia fredsgruppe en højtidelighed ved mindesmærket for befrielsen. Her talte afdelingens nye formand Jens Jacob Jensen og på ovenstående billede ses Georg Born, der nedlagde foreningens krans.

Sønderborg

I Sønderborg markerede man 4. maj-aftenen, som man har gjort det i de tre foregående år med en gudstjeneste i Sct. Mariæ Kirke og derefter en fredsmarch fra kirkepladsen til Dybbøl. Dagens prædikant var sognepræst Andreas Davidsen.

5. maj-dagen i Hadsund: Værdifuldt kunstværk som gave

Der var feststemning, musik og forårssol, da plejehjemmet Bernadottegården i Hadsund på sin syv års fødselsdag den 5. maj modtog gaver i form af kunstværk og udsmykning for tilsammen langt over 100.000 kr.

Kunstværket er den 3,5 ton tunge granitskulptur »Sort bånd«, som er udført af den tidligere nordjyde, billedhuggeren Poul Isbak, som nu bor i Esbjerg, og udsmykningen er et bassin-arrangement med rindende vand, som er skænket af »Stinne og Marthinus Sørensens Fond«, grundlagt af den 91-årige Hasseris-købmand Marthinus Sørensen og afsløret af ham selv.

Kunstværket blev afsløret af fhv. sygeplejerske Rosa Christensen, der er

beboer på Bernadottegården, og som er veteran fra frihedskampen.

Formanden for Bernadottegårdens bestyrelse, socialudvalgsformand Laurs Schifter, Hadsund, sagde i sin velkomst, at Bernadottegården af eksperter er betegnet som toppen af plejehjemsbyggeri i Danmark, og han glædede sig over, at det ualmindelig smukke byggeri blev yderligere forskønnet. Han gav udtryk for glæde over, at grønnegården, som er et elsket opholdssted for hjemmets beboere i sommertiden, bliver yderligere attraktiv takket være den nye udsmykning.

Marthinus Sørensens nevø, forretningsfører Ejvind Sørensen, tolkede giverens glæde over at kunne give gaver til Hadsund-plejehjemmet.

For plejehjemmets beboere og gæster, ialt 140, holdt medlem af bestyrelsen, Villy Mørk Jensen, 5. maj-talen. Han sagde bl.a.:

- Vi var også nogle, der efter vort ophold i tyske kz-lejre var ført til Sverige, og derfor ikke fejrede 5. maj hjemme hos familien.

Måske var det også godt nok, at vi først vendte hjem til Danmark senere. Mange af os havde endnu et udspekuleret had i hjertet, til alt hvad der havde haft med tyskerne at gøre, så det var nok bedst, at vi var i Sverige den 5. maj.

Senere, da vi begyndte at tale om Bernadottehjem, var der mange, der var imod. De skulle nok klare sig selv!

Men det har jo vist sig, at der er behov for Bernadottegårdene. De fleste, der havde været gennem enten KZ-lejre eller konvojsejls, har fået sår, som aldrig ville læges. Derfor er det godt at vide, at vi altid har mulighed for at få en god pleje på et af Bernadottehjemmene.

Det er altid dejligt at aflægge besøg her i Hadsund og mødes med beboere og den øvrige bestyrelse.

Aalborg — 5. maj

Den tyske lufthavn i Vadum ved Aalborg blev under besættelsen flere gange angrebet af britiske fly, bl.a. i 1940 og 1944. På kirkegården i Vadum er begravet 30 britiske piloter, der blev skudt ned over Nordjylland, og her er der hvert år 5. maj en kransnedlægning. Den blev i år overværet af syv tidligere RAF-soldater, som havde deltaget i angrebene på lufthavnen.

Rekord i uanstændighed — nazist i radioen 5. maj

Redaktør Otto Lippert skrev i *Jyllands-Posten* dette harmdirrende indlæg:

Den danske monopolradio havde fundet sin egen måde at markere 5. maj på. Og satte en ny rekord i uanstændighed.

Udsendelsen »Ugerevyen« den 5. maj om eftermiddagen indledtes med en forelæsning af lederen af det danske naziparti, universitetslektor Povl Riis Knudsen, der i et langt indlæg uden kommentarer eller spørgsmål fra tilrettelæggerne fik lejlighed til at redegøre for sit partis synspunkter og holdninger. Betegnelsen parti bør vel retteligt sættes i anførelsestegn, for ganske vist har nazilederen ymtet om sin lyst til at deltage i kommende folketingsvalg, men næppe mere end en beskedent håndfuld tilhængere må han formodes at kunne samle omkring de forrykte synspunkter, som i en tid, der endnu ikke er glemt, førte til så ufattelige tragedier og ødelæggelser i den verden, nazisterne satte i brand.

Riis Knudsen talte om raceblanding som den store fare - stop for indvan-

dring og alle ikke-ariske ud af landet! - og injurierede de sidste 40 års danske politikere på det groveste. Undermålere og det som værre er. Kirke og religion karakteriserede han som en form for sindssyge, og han talte om »skvatfiguren på korset«.

Der var meget andet, og modbydeligt var det alt sammen.

Nu er det ikke så betydningsfuldt, hvad denne statsansatte fantast mener og siger. Det stempler sig selv med et blodbestænkt og fortidigt stempel.

Men at Danmarks Radio giver ham anledning til uimodsagt og ukommenteret at forelægge sine tåbelige tanker kan nok undre.

At det skete 5. maj kalder på mere end undren. På velmotiveret forargelse og på spørgsmålet: Hvad foregår der egentlig inde i hovederne på de ansvarlige i Danmarks Radio? Som muliggør denne nye danmarkrekord i taktløshed og uanstændighed, denne dybe forhå-nelse af tusinder og atter tusinder af mennesker, for hvem 4.-5. maj 1945 var og stadig er deres livs måske mest betydningfulde datoer.

Kan den slags forblive uden følger her under monopolets sidste krampetrækninger?

KOLLEGIERNE

Ny efor i Aalborg

Som ny efor ved 4. Maj Kollegiet i Aalborg er tiltrådt civilingeniør Lars Pilegaard Hansen, 44 år. Han har siden 1966 været ansat ved ingeniøruddannelse i Aalborg, først ved Danmarks Ingeniørakademi og siden 1974 ved AUC. Sammen med hustruen Hanne har han gennem mange år været engageret i spejder- og gildearbejde.

Ægteparrets indflytningsskænk til kollegiet var etablering af en bålplads i haven.

Ved årets 4. maj fest på kollegiet holdt den tidligere efor, Niels A. Eigenbroth, 4. maj-talen, og der blev uddelt en mild regn af stipendier til de unge, bl.a. fra Frit Danmarks Legat, Ida Christensens Mindelegat, Karen og Niels A. Eigenbroths rejsestipendium, Alumnernes 4. Maj Legat og K-Kompagniets stipendium.

Gestapofangernes besøg i Polen — en interessant oplevelse

Landsforeningen Gestapofangernes Sjællandsafdeling gennemførte i dagene 17.-26. marts en interessant rejse til Polen. Lørdag den 17. marts kl. 23 startede et veloplagt selskab på 49 personer sejladsen fra København mod Swinouj-scie (tidl. Swinemünde). Turen blev ledet af Jens Thomsen og Mogens Pedersen.

Efter den obligatoriske procedure ved tolden blev vi modtaget af vores polske turistguide Karolina Bieszcjad og Stoberski, der var repræsentant for den polske fange- og veteranorganisation Zbowid. Stoberski er kendt af mange danske fra besøg her i landet, men også som en af tillidsmændene for de polske fanger i Neuengamme.

Selskabet havde turen igennem megen glæde af såvel Stoberskis som Karolinas deltagelse (Karolina talte dansk).

Efter noget besvær fandt vi og blev indkvarteret på det udmærkede hotel »Solny« i Kolobrzeg, og mange trængte til en nats fortjent hvile efter sejtur, og hvad dertil hører samt efterfølgende køretur i bus.

Den 19. om morgenen kørte vi til et sanatorium for tidligere modstandsfolk

og KZ-fanger. Det var et rekreations-hjem med mange behandlingsfaciliteter og plads til 360 beboere. De kunne få bevilget ophold i 24 dage, med mulighed for forlængelse til 36 dage én gang om året. Til hjemmet var knyttet læger, terapeuter, sygeplejersker m.v. Her afleveredes en gave i form af fem kasser appelsiner til patienterne.

Så gik turen mod Gdansk (tidl. Danzig), hvor vi efter en anelse problemer med at finde et sted at spise frokost undervejs, ankom om eftermiddagen og blev indkvarteret på det dejlige hotel »Novotel«.

Westerplatte - Polens Dybbøl

Næste morgen kørte vi til Westerplatte, Polens Dybbøl, hvor Mogens Pedersen holdt mindetale. Westerplatte var det sidste sted, hvor den polske hær ydede modstand mod det tyske overfald i 1939. Major Erik Mønsted nedlagde her en krans foran det store mindesmærke for de faldne. Det var første gang vi på turen under Erik Mønstedes myndige ledelse præsenterede vore faner (Gestapofangernes og Neuengammeforeningens) og udgjorde et rimeligt

Fra Gestapofangernes »Polenstur«: Ved højtideligheden ved mindesmærket på Westerplatte i Gdansk.
(Foto: Leif Grage)

Modtagelsen i Landdagen i Hannover, til højre Landtagspræsident Bernhard Kreibohn.

disciplineret selskab, selv om kommandoen lød »to og to fremad uden trit«. Øvelse gør mester, så inden turen var forbi, havde vi lært det relativt pænt.

På tilbagevejen til bussen orienterede en af polakkerne yderligere om begivenhederne ved Westerplatte, idet vi passerede et mindesmærke med en tank, der havde været med til at befri Gdansk, en tradition, vi så i mange byer med et mindesmærke i form af en af de kampvogne, der havde været med til at befri byen. Foran tanken var opstillet et kors, også en tradition, vi så mange steder.

Vi returnerede til centrum i Gdansk, hvor foreningens bestyrelse på ZBO-WID's kontor, der også virkede som socialcenter, afleverede den medbragte gave på ca. 20 kasser med medicinalvarer, en gave, der blev modtaget med stor taknemlighed.

Vi andre havde mulighed for at benytte eftermiddagen til i smukt solskin at se den gamle bydel, der er genopbygget efter de gamle tegninger ligesom den gamle bydel i Warszawa. Når man ser resultatet, er man dybt imponeret over polakkernes kunnen på det bygningsmæssige område.

Aftenen var til fri disposition og dermed udenfor referatet.

Besøg i Stutthof

Næste morgen gik turen til Stutthof, hvor Frode Toft, der var fange i Stutthof fra 1943 til 1945, talte foran mindesmærket, medens to andre tidligere Stutthoffanger, Jens Schrøder og Asger Guldager, nedlagde krans ved henholdsvis mindesmærket og i krematoriet. Frode Toft lagde senere på Stutthofforeningens vegne en buket blomster

på det sted, hvor de danske fanger tilbragte størstedelen af tiden, blok 13.

Efter rundvisning i lejren samledes man i kommandaturen, hvor Frode Toft overrakte museets leder en skriftlig dokumentation, at der i Stutthof i sommeren 1944 opførtes og toges et gaskammer i brug, hvilket i nogle vesttyske blade er omtalt som polsk hetzpropaganda mod Tyskland. Derefter vist kortfilm, bl.a. reportage fra den polske retssag mod en række SS-mænd fra lejren og en sovjetisk reportage fra lejrens befrielse.

Jeg tror, at mange af os forlod stedet med væmmelse og gru ved tanken om, hvad der var sket her i Stutthof.

Derefter kørte vi til en ny skole, der var under opførelse i Stutthof, og som

skal indvies til september, hvor den vil få navnet »Mindet om de faldne i Stutthof«. Her udveksledes taler, og der blev overrakt en kasse appelsiner til børnehaveklassen.

Det kan måske undre, at man giver en skole et sådant navn. Men det var bemærkelsesværdigt, at man i Polen lægger megen vægt på at orientere børn og unge om, hvad der foregik under 2. verdenskrig. Vi så mange gange børnehavebørn foran et monument, hvor de blev orienteret om baggrunden for monumentet.

Næste morgen gik turen sydpå, idet vi fik lejlighed til at se den smukke korsridderborg Malbork (den med »ridderkorsene«, en af de charmerende konsekvenser af Karolinas oversættelse til dansk!). Efter at have købt rav, postkort m.m., fandt vi »let« vort frokoststed, hvor vi igen fik særdeles veltillavet mad, i øvrigt et kendetegn for turen, at vist langt de flestes kulinariske forventninger blev indfriet og mere til.

Så gik turen videre til Hotel »Brda« i Bydgoszcz, jeg behøver vist ikke at omtale standarden.

To højtideligheder i Bydgoszcz

Næste morgen kørte vi uden for byen til »Dødens dal« med mindesmærket for byens lærere og præster. Nazisterne havde her fået den idé at samle lærere og præster uden for byen og skyde dem ned. Her lagde Erik Gajhede vores krans.

En af de ældste barakker i Stutthof.

Derefter kørte vi til Fisketorvet og så en udstilling om Bydgoszcz under besættelsen. Umiddelbart derefter nedlagde Axel Lauritzen en krans ved monumentet på torvet. Her var mødt flere skoleklasser op, der efter Jens Thomsens tale også nedlagde blomster ved monumentet.

Kl. 12 blev vi modtaget på Rådhuset af borgmesteren og repræsentanten for amtet, og vi fik en orientering om byen. Alle fik overrakt en nål, damerne desuden en blomst og kys på hånden. Jens Thomsen fik kindkys, og det vænnede han sig efterhånden til.

Videre til Poznan

Så gik turen videre til Poznan, hvor vi boede på hotel af samme navn, et dejligt hotel med alle faciliteter, dollarforretninger, frisørsaloner, flere barer og restaurationer, natklub m.v.

Lørdag formiddag nedlagde Buchenwaldklubbens formand Hans Andersen en krans ved hærens mindesmærke, og vi blev modtaget i ZBOWIDs hus med taler, plaketter, tørklæder og meget andet. Igen oplevede vi den hjertelighed, polakkerne hele tiden modtog os med. Her mødte vi også en række veteraner fra 2. verdenskrig, bl.a. en officer, der havde været med i den polske hærdivision, der var med til at nedkæmpe den tyske modstand på Monte Casino i Italien.

Vi besøgte også en kirkegård for omkomne allierede flyvere og mødte mange spejdere, der var på heldagsløb, hvor det åbenbart var helt naturligt at indlægge som en af opgaverne, et besøg på kirkegården, hvor der blev orienteret om baggrunden for gravene. Derefter så vi hærens museum og returnerede til hotellet, hvor en del frekventerede natklubben inden en velfortjent nattesøvn.

Det var med mange indtryk, vi søndag kørte til Szczecin (tidl. Stettin) og blev indkvarteret på et moderne velfungerende hotel med udmærket forplejning. Mandag gik det ud til grænsekiosken og så mod færgen, hvor rejselederne elegant sørgede for en let og hurtig betjening, og der forestod så en sejltur, inden vi trætte, men særdeles tilfredse kom til København mandag aften. Man kunne sige farvel til gode rejsekammerater og med al mulig grund takke arrangørerne for et særdeles velgennemført arrangement. *E.D.*

Der lægges krans på Seehorst kirkegård.

NORGE

Et 30 års jubilæum med festivitas

I Norge siger man Krigsinvalidforbundet. I Danmark Frihedsfonden, for arbejdet for erstatninger i forbindelse med de 5 besættelsesår er det samme.

Krigsinvalidforbundet markerede sit 30 års jubilæum stort. Det skete den 10. april ved et fremmøde i universitets aula og under overværelse af Kong Olav, Kronprins Harald, Kronprinsesse Sonja og prinsesse Astrid samt 150 indbudte krigsinvalider og krigsenker. Til stede var også stortingspræsident Per Hysing Dahl, repræsentanter fra Stortinget og flere medlemmer fra de diplomatiske korps. Musikken blev leveret af forsvarrets distriktsmusikkorps Østlandet.

Forbundssekertær Jan Ørner takkede kongen for hans aldrig svigtende interesse for besættelsestidens ofre. Erik Bye læste derefter sin egen prolog, der var skrevet specielt til jubilæet.

Hovedtalen blev holdt af stortingspræsidenten. Han havde selv været aktiv krigsflyver, og han pegede på, at størsteparten af befolkningen i dag aldrig har oplevet andet end fred, så mange i dag med smerte erkender, at den 9. april nu næsten er blevet en almindelig dato omkring påsketid. Men der er ting, vi ikke har lov til at glemme som nation og som enkeltmennesker, og det er, at når vi i dag kan leve i frihed og fred, skyldes det, at nogle var villige til at ofre. Mange ofrede det eneste, vi mennesker virkelig ejer. De gav livet i kampen, og de blev mange tusinde til slut. Mange tog så aktivt del i denne kamp, at de er

mærket for hele livet. Det er krigsinvaliderne og deres pårørende, og de har ikke bagefter haft kræfter til at nyde kampens frugter, og vi står i dag med en dybfølt ydmyghed over for de ofre, de har givet. Det er derfor en national forpligtelse at drage omsorg for, at de får den respekt og anerkendelse, de fortjener, men også de nødvendige materielle forudsætninger.

Frihedskampen vindes ikke en gang for alle

Han mindede om, at krigsinvaliderne selv har måttet gøre en indsats for at opnå selvfølgelige ydelser, men han påpegede også den kendsgerning, at der var sket en gradvis udvikling på dette område, bl.a. takket være en øget indsats gennem medicinsk forskning. Krigsinvaliderne burde have sluppet for at fremme deres egne interesser gennem deres organisation, men den har været nødvendig, og de har udført et uvurderligt arbejde.

Stortingspræsidenten sluttede sin tale med at sige: »Frihedskampen vindes ikke en gang for alle. Verden rundt om os er ikke mindre farlig i dag end den var ved slutningen af 30-årene. Vor frihed og selvstændighed kræver årvågenhed, og at vi værner om den.«

Om aftenen holdt regeringen en reception på Akershus slot, hvor også kongen, kronprinsen og kronprinsessen var til stede. Her holdt statsminister Kåre Willoch hovedtalen. Desuden afholdt Oslo kommune i anledning af jubilæet en reception på rådhuset.

Det kan oplyses, at Krigsinvalidforbundet har omkring 5000 medlemmer, fordelt på 34 lokalafdelinger. Gennem disse lokale afdelinger står forbundet som den centrale repræsentant for 11.000 krigsinvalider og omkring 6.000 efterladte.

Runde dage

Henry Frydendal, Sct. Annag. 81, 3000 Helsingør (Neuengamme 52.495) 65 år 18. juni.

Peter Larsen, Windelsvej 61, 5000 Odense (Neuengamme 60.747) 90 år 18. juni.

Curt Hedeholm, Slotsgården, Marienlyst Alle 30, lejl. 11, 3000 Helsingør (Buchenwald) 65 år 21. juni.

Anders Holm, Lærketofte 13, 3500 Værløse, 60 år 21. juni.

Børge Andresen, Stokkevad 6, 2850 Nærum, 65 år 25. juni (best.medl. i Foren. af Besættelsetidens Fanger og Kammeraternes Hjælpefond).

Leni Madsen, Højby, 4320 Lejre, 70 år 25. juni.

Ellen Schütt Larsen, Ved Sønderport 5, 2300 Kbh. S, 70 år 26. juni.

Zethy Skjoldager Eriksen, Hr. Hennikesvej 6, 9000 Aalborg, 65 år 28. juni.

Jørgen Blæhr, P. Drejersvej 60, 9900 Frederikshavn, 65 år 28. juni.

Sv. Yttesen, Ingolfs Alle 40, 2300 Kbh. S, 65 år 29. juni.

Olaf Sonderup Andersen, Kobbelvænget 7, 5., 2700 Brønshøj (Buchenwald) 70 år 29. juni.

Anders Døssing, København (Sachsenhausen 115.354) 70 år 29. juni.

K. E. Skovfoged, J. Sørensenvej 10, 7100 Vejle (Neuengamme 68.026) 70 år 2. juli.

Oskar Isaksen, Rosenvænget 43, 9300 Sæby, 70 år 3. juli.

Poul Ib Larsen, Tjørnehaven 57, 5240 Odense (Stutthof) 65 år 4. juli.

Julius Formann, Hellerupvej 41, 2900 Hellerup (Dachau 142.577) 70 år 5. juli.

Erik Preben Tanne, R. C. Effersøgøta 24, 3800 Torshavn, Færøerne (Hannover-Stöcken) 60 år 7. juli.

Boye Jensen, Bernadottegården, 9560 Hadsund, 90 år 8. juli.

Carl Otto Larsen, Storeg. 25, 6440 Augustenborg, 65 år 8. juli.

Johs. Jensen, Bremensg. 62, 2300 Kbh. S, 75 år 9. juli.

Verner Ørum, Hammershusvej 76, 8210 Århus V, 65 år 11. juli.

Jørgen Bøg, Vedelsvej 6, 6760 Ribe, 65 år 14. juli.

Sv. Poul Frederiksen, Skoleg. 6, 4100 Ringsted (Buchenwald) 70 år 15. juli.

Inge Nielsen, Honorevej 4, 7000 Fredericia, 65 år 16. juli.

Arne Petersen, Holmevej 103, 8270 Højbjerg, 60 år 16. juli.

Fritz Nielsen, Karrebækvej 38, 4700 Næstved, 75 år 17. juli.

Erik Gustafson, Hagavej 30, 2860 Søborg (Buchenwald) 70 år 18. juli.

Emil Jensen, Lillevej 5, 8260 Viby, 65 år 18. juli.

Hans P. Hessel, Lindholmsvej 75A, 9400 Nørresundby, 70 år 19. juli.

Poul Aasvang, Frederikkevej 7, 3050 Humlebæk (Neuengamme, Buchenwald) 65 år 19. juli.

Leo Henschel Hansen, Dr. Margrethesvej 1, 4500 Nykøbing Sj. (Buchenwald) 65 år 19. juli.

Henry Ikast, Damhusdalen 56, 2610 Rødovre (Buchenwald) 70 år 21. juli.

Senius Nielsen, Peder Lykkesvej 85, lejl. 804, 2300 Kbh. S (Neuengamme 60.790) 60 år 22. juli.

Holger Juel Jensen, Kastrupvej 253, 2770 Kastrup (Buchenwald) 70 år 24. juli.

Sv. Legård, Gustav Webersvej 5, 3520 Farum (Dachau 142.611) 60 år 25. juli.

Poul Nielsen, Jolantavænget 12, 5270 Odense N (Sachsenhausen) 65 år 25. juli.

Børge E. Sørensen, Bernadottegården, Roskilde (Stutthof) 70 år 25. juli.

H. Sejer Frandsen, Gadevangen 34, 2800 Lyngby (Buchenwald) 70 år 26. juli.

Johs. Bech Kristensen, Mellemg. 52, 9240 Nibe, 65 år 27. juli.

Anna Jensen, Trællebjergervej 35, 5220 Odense SØ, 60 år 27. juli.

Sv. Aa. Jensen, Gildsigvej 9, 9400 Nørresundby, 65 år 28. juli.

Frode Toft, St. Kongensg. 63, 5., 1264 Kbh. K (Stutthof 25.801) 70 år 28. juli (Reception fredag den 27. juli kl. 9.30-11.30, Frihedsfonden, Frb. Bredegade 13, 2000 København F).

V. Arndal, Schweizerdalsvej 2, 2610 Rødovre (Buchenwald) 90 år 1. august.

Thorv. Bjarne Christensen, Ryslinge Park 52, 8270 Højbjerg (Dachau 141.567) 75 år 1. august.

Helmuth Hjalmar Lange, Tingskrivervej 16, 2400 Kbh. NV (Buchenwald) 65 år 1. august.

Lilly Andersen, Janesvej 1, 8220 Brand, 80 år 1. august.

Niels Dinesen, Norupvej 51, 8970 Havndal, 70 år 1. august.

Else Nielsen, Stausstrupvej 14, 7000 Fredericia, 65 år 2. august.

Chr. Kappel Petersen, Svendsg. 80, 7100 Vejle, 65 år 2. august.

Marius Thomsen, Sct. Pedersg. 12, 9400 Nørresundby, 70 år 6. august.

Aksel E. Jørgensen, Duebrødrevej 14, 9000 Aalborg, 65 år 7. august. (Medlem af bestyrelsen for Kammeraternes Hjælpefond).

Holger B. Riise, Sorvabgårdsvej 1, 8961 Allingåbro (Buchenwald) 65 år 7. august.

Niels Chr. Hansen, Ørnebakken 42, 2840 Holte, 60 år 8. august.

Alfred Bertelsen, Louis Hammerichsvej 11, 8200 Århus N (Neuengamme 50.494) (næstform. i Landsforeningen Erhvervshæmmede og formand f. Århusafdeling) 70 år 10. august.
Åbent hus: Bildbjergparken, Paludan Müllersvej 90 (linie 7's endestation) 11-14.

Børge Kruse, Baunevej 8, 2650 Hvidovre, 65 år 11. august (fmd. f. Erhvervshæmmede, Omegnsafdelingen).

Poul Rahbek Hansen, Toldbodg. 28, Snoghøj, 7100 Vejlø, 65 år 13. august.

Mogens Lusty, Degnemose Alle 63, 2700 Brønshøj (Buchenwald) 65 år 15. august.

Jørgen Andreasen, Humlevænget 12, 3480 Fredensborg (Dachau 142.557) 65 år 16. august.

Jørgen Clausen, Smidstruplund 8, 2950 Vedbæk, 60 år 17. august.

Erik Holm, Samsøg. 23, 9000 Aalborg, 65 år 19. august.

Glemte hilsener

Ved en beklagelig fejl kom nedenævnte runde dage ikke med i sidste nummer. Vi beder om undskyldning og sender forsinket hilsen:

Steen Jørgensen, Tullebølle, Langeland, 60 år 30. marts.

Gunnar Jensen, Østerbro 94, 9000 Aalborg, 65 år 23. april.

Karl Aa. Frederiksen, P. Skramsg. 31, 9000 Aalborg, 70 år 28. april.

Laurits Jørgensen, Søndervang 4, 9000 Frederikshavn, 70 år 28. april.

Henry Christensen, Hvedevænget 2, 9000 Aalborg, 65 år 2. maj.

Dagmar Mørk Jensen, Sjørringvej 6, Sjørring, 7700 Thisted, 60 år 14. maj.

Carl M. Jensen, Mester Eriksvej 38, 9000 Aalborg, 60 år 16. maj.

Karen Kvist, Vesterbro 19A, 9000 Aalborg, 60 år 1. juni.

Ejner H. Nørgaard, Ringholmsvej 2, 9400 Nørresundby, 70 år 10. juni.

Knud Mortensen, Steen Billesg. 9, 9000 Aalborg, 65 år 12. juni.

Rettelse: Anker Præst bor Toftebakken 22, 3790 Hasle. Han fyldte 75 år den 15. maj - og ikke som tidligere oplyst 65 år.

70 år

Her på Alfreds 70-års fødselsdag den 8. august vil mange gode tanker og varme følelser fra tidligere modstandsfolk, kredse om hans person i taknemlighed over den store hjælp, han i Landsforeningen af Erhvervshæmmede's regie har ydet så mange af os.

Landsforeningens Århus afd. blev oprettet på initiativ af Viggo Bundgård og Poul Agger i 1960 med venlig assistance fra Københavns afdeling, men al begyndelse er svær, og erstatningsloven og dens muligheder blev kun langsomt forstået og udnyttet, måske netop fordi de kammerater med det største behov for hjælp, end ikke havde overskud til at henvende sig.

Da Alfred i 1964 overtog formandsposten, gik han til opgaven med entusiasme og nye initiativer. Med hans indgående kendskab til de lokale tidligere aktive modstandsfolk kom han på sporet af mange af de vanskeligst stillede kammerater. Han opsøgte dem i deres hjem og interviewede dem, hvorefter han hurtigt fik deres sager rejst i »Frihedsfonden« og »Direktoratet for Ulykkesforsikring«, dog først efter en grundig forberedelse med fremskaffelse af lægeattester og fornødne dokumentationer fra hjemmet på Trøjborgvej.

Dette var en imponerende indsats, særlig når man tager hans egen helbredstilstand i betragtning, men resultaterne fulgte hurtigt efter, og flere og flere henvendte sig på eget initiativ, efterhånden som foreningen blev mere kendt.

I Frihedsfonden og Direktoratet bemærkede man snart, at sager, indsendt af Århus afd., var særdeles velforberedte, og dette tillige med hans personlige fremmøde, når der var vanskeligheder, skaffede ham disse institutioners velvillige bevågenhed. Også i Århus kommune indså man efterhånden, at hans sociale arbejde var værdt at støtte. Først havde vi i nogle år een aften om ugen til rådighed over et lokale på »Abildgården«, hvor vi modtog nye henvendelser og behandlede afdelingens problemer. Da så Alfreds

Symbolsk bryder Alfred Bertelsen pigtraaden fra Neuengamme. Den er placeret ved 4. Maj Kollegiet i Århus.
(Foto: Børge Venge)

kælder var fyldt op med plasticposer, indeholdende de mange papirer og sagsakter, og der heller ikke var plads til flere under sengen, fik vi endelig stillet vort-nuværende lokale på Skovvangsvej til rådighed.

Nu kunne vi endelig få sagerne sorteret, registreret og arkiveret på en overskuelig og betryggende måde. Arkivet betød et stort fremskridt, og blev en kolossal lettelse for Alfred i hans arbejde, men da der også var kommet nye lovforbedringer, som gjorde nye kategorier af modstandsfolk berettiget til erstatning efter loven, kom der faktisk også endnu flere sager på hans bord. Med disse nye forbedringer øgedes aktiviteterne, og Alfred, som efterhånden var blevet fuldtidsbeskæftiget med opgaverne, stillede sig villigt og vistnok med glæde til rådighed for medlemmerne både som sagsbehandler og sjælesørger hver formiddag fra mandag til fredag. Kun om eftermiddagene tirsdag og torsdag slapper han af med kortspil.

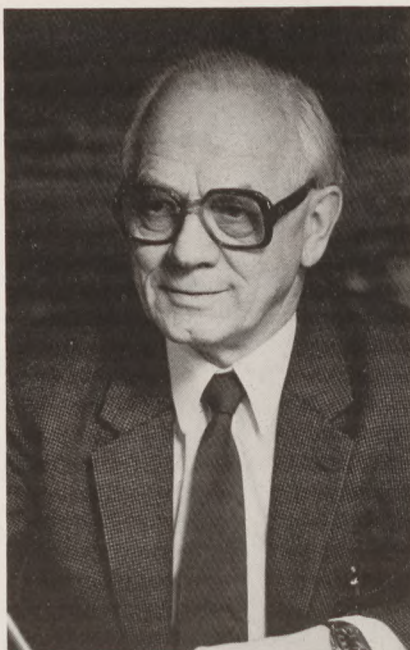
En fuldstændig oversigt over Alfreds fortjenstfulde indsats i Århus afd., Landsforeningen og i lovudvalget, ville nok være for omfattende her, men også Eva skal nævnes, for uden hendes opbakning og hjælp hjemme og i bestyrelsen var resultatet næppe blevet af samme omfang.

Der bliver åbent hus i Bildbjergparken på Paludan Müllersvej 90. 11-14. Tue

Frode Toft fylder 70 år

Hvor utroligt det end lyder, så fylder Frode Toft 70 år den 28. juli.

Frode blev arresteret allerede juni 1941 og kom efter et længere ophold i Horserød til Stutthof-lejren i 1943. Til trods for, at Frode således er en af de kammerater med det længste fangenskab bag sig, var han i stand til umiddelbart efter hjemkomsten fra Tyskland at genoptage sit arbejde i Direktoratet for Sygekassevæsenet - Sikringsstyrelsens forgænger. Frode havde også kræfter til at virke aktivt i Stutthofforeningen, i Landsforeningen af Besættelsestidens politiske Fanger og senere i Fangesammenslutningen. Frode var en af stifterne af Fangesammenslutningen i 1967, og han har været medlem af sammenslutningens bestyrelse lige siden.

Bernadottefonden, Landsforeningen Gestapo-Fangerne og andre organisationer har kunnet glæde sig over Fros aktive medvirken til problemernes løsning.

Der blev heller ikke kaldt forgæves på Frode, da vort blad »Gestapo-Fangen« efter et dødsfald stod uden redaktør. Ved den senere sammenlægning af bladene »Pigtråd« og »Gestapo-Fangen« blev Frode naturligvis den ene af de to

redaktører. Sammen med Johs. Fosmark skabtes her et levende og læseværdigt blad, som vi med rette kan være stolte af.

Da posten som leder af Frihedsfonden skulle besættes efter Th. Diges afgang, valgte Frihedsfondens bestyrelse Frode. Et bedre valg kunne simpelt hen ikke gøres. Med sin ballast af faglig dygtighed, af mangeårig erfaring fra Sikringsstyrelsen, af sin nære tilknytning til fangeorganisationerne og ikke mindst sine gode menneskelige egenskaber gik Frode ind til arbejdet i Frihedsfonden. Et arbejde, som han nu varetager på en strålende måde.

Enhver, der har haft den lykke at arbejde sammen med Frode - på hvilket felt det end har været - har lært at sætte pris på hans menneskelige egenskaber. Når meningene indenfor vore forskellige organisationer har stået skarpt overfor hinanden, har Frode været den, der kunne tilvejebringe et kompromis, og således bringe os igennem vanskelighederne. Sjældne er de tilfælde, hvor Frode har stået urokkeligt fast på et synspunkt, men når det skete, følte kammeraterne, at det også her var værd at lytte til Frode.

Vi er derfor mange, der vil hylde Frode på hans fødselsdag eller ved receptionen i Frihedsfondens lokaler fredag den 27. juli 9.30-11.30. BJ

Frode Toft overrakte den 1. oktober 1982 en fane, der var syet af en kvindelig modtagergruppe i Skive. Den er syet af faldskærmsstof. Kortet var en affotografering af et kort fra London i 1942 til orientering for de engelske piloter på deres flyvninger over det besatte Danmark. På billedet ses fra venstre Varinka Muus, Frode Toft, Ellen Neergård, der selv var med til at sy fanen, og museets leder Jørgen H. Barfod.

Pastor Sophus Boas fylder 70

Sognepræst Sophus Boas, Solskrænten 4, 2500 Valby, fylder 70 år den 27. juni. Han var fra 13. august 43 dansk sømandspræst i Hamborg og senere udsending for Dansk Kirke i Udlandet med bopæl i Buenos Aires, felprest på Jutlandia og sognepræst bl.a. i Nødebo i Nordsjælland.

I årene i Hamborg besøgte han sammen med tolken Hiltgunt Zassenhaus danske fanger i tugthuse rundt omkring i Tyskland. På grund af sit varme sindelag, sin uforfærdethed og sin opfindsomhed blev hans besøg til megen opmuntring for de indespærrede landsmænd.

Mange, mange exfanger vil huske ham, når han alene eller sammen med Hiltgunt Zassenhaus kom på besøg i tugthusene og først og fremmest bragte troen på, at der var en fremtid med sig. Hans lømmer og mystiske kufferter struttede altid af skrættobak, brød, snaps og andet godt, der for et øjeblik kunne lyse op hos en fange i en grå hverdag. Jeg løj, bedrog, smuglede så det raslede,

har denne beskedne mand en gang sagt om sig selv. Men jo mere jeg bedrog, og jo mere jeg løj, desto større mening blev der med min præstegerning.

Gamle billeder

Vi har tidligere efterlyst gamle (og nye) billeder af interesse for bladet. Og vi får også af og til nogle, men vil gerne have flere - gerne til låns.

Her er et billede, som Richard Andersen har lånt os. Det er taget i Horserød-lejren i foråret 1943 af fotograf Leni Madsen (gift med landsretssagfører Carl Madsen), der fik særlig tilladelse til at optage nogle fotos i lejren, deriblandt dette.

På billedet ses i første række (fra venstre): Orla Henriksen, Asmus Dall og Albert Melchior Jensen. I anden række: Erik Nielsen, Carl Madsen, Viggo Lund Poulsen, Valdemar Lorentsen, Harry Nielsen og en ukendt. I sidste række kender vi ikke de to første, derefter følger Robert Timm, Gudmund Hansen, Thorvald Sørensen, Skjoldager Eriksen og en ukendt.

Kender nogen de manglende navne, så modtager vi gerne oplysning derom.

Gamle billeder. Vi får stadig enkelte gamle billeder. Her er igen et fra Horserødlejren i foråret 1943, og vi har søgt at identificere personerne. Foreløbig er vi kommet til følgende:

I bageste række fra venstre er nr. 3 Robert Timm, København, nr. 4 Gudmund Hansen, København, nr. 5 Thorvald Sørensen, Aalborg og nr. 6 Skjoldager Eriksen, Aalborg. I midten ses fra venstre Edvin Nielsen, Carl Madsen, Viggo Lund Poulsen, Valdemar Lorenzen (alle fra København), Henry Nielsen, Århus, samt en ukendt. Forrest sidder Frede Orla Henriksen og Asmus Dall, begge København, og Albert Melchior Jensen, Nykøbing F.

En kopi af billedet findes på Frihedsmuseet, og vi vil gerne have oplysning om resten af navnene (og om eventuelle rettelser).

Mogens Fog 80 år

En af modstandsbevægelsens mest centrale personligheder, professor Mogens Fog, fyldte den 9. juni 80 år. Han var i 1941 sammen med Christmas Møller og Aksel Larsen med til at inspirere og organisere det tværpolitiske modstandsarbejde, der i første omgang resulterede i dannelsen af det illegale Frit Danmark, ligesom han fra første færd tog del i støtten til faldskærmsfolkene.

I slutningen af 1942 begyndte det danske politi at interessere sig for hans illegale aktivitet, og han gik derfor »under jorden« og udsendte det berømte »åbne brev«, hvori han med sin underskrift henvendte sig til sine venner og ikke mindst til sine studenter. Han var nok den første, der således åbent redegjorde for, hvorfor han var gået ind i det illegale modstandsarbejde, idet han samtidig tog afstand fra samarbejdspolitikken overfor besættelsesmagten og samtidig opfordrede til aktiv modstand og handling.

Det åbne brev blev mangfoldiggjort og spredtes landet over, og det gjorde et stærkt indtryk, at en agtet universitetsprofessor således åbent lagde navn til den aktive modstandskamp.

Da Frihedsrådet senere blev dannet, var han her Frit Danmarks repræsentant, og han blev også i Frihedsrådet en af de ledende skikkelser, ikke mindst i kraft af hans store arbejdsevne og smidige og hurtige formuleringsevne.

Fik loven om erstatninger til besættelsestidens ofre enstemmigt gennem Folketinget

I efteråret 1944 blev Mogens Fog arresteret af Gestapo og indespærret i Shellhuset, hvorfra det lykkedes ham at slippe ud under det engelske luftangreb den 21. marts 1945. Han genoptog straks det afbrudte arbejde i Frihedsrådet, og det var derfor også naturligt, at han i maj 1945 indtrådte i befrielsesregeringen som minister for særlige anliggender. Det blev derfor også ham, der i efteråret 1945 med énstemmig tilslutning i Folketinget fik gennemført loven om erstatning til besættelsestidens ofre.

Fog har haft et utal af tillidshverv i lægernes faglige organisationer og i videnskabelige selskaber, både her i landet og internationalt. I en periode straks efter krigen var han medlem af Folketinget, valgt udenfor partierne, men i

tilslutning til DKP, ligesom han har taget aktiv del i forskelligt arbejde.

Selv om han ikke var tilsluttet DKP, tog han del i debatten omkring sprængningen af DKP og var blandt dem, der i slutningen af 1950'erne var med til at stifte Socialistisk Folkeparti.

Han var medstifter af Frihedsfonden i 1945 og er stadig medlem af fondens bestyrelse, hvor han er en af de få, der har været med siden dengang.

På baggrund af den indsats, Mogens Fog på så mange måder har ydet i og for vort land, er det naturligt, at vi også fra dette blad og dets læsere bringer frihedskæmperen Mogens Fog en hjertelig hyldest og tak.

Svensk ven af Danmark 85 år

Tidligere kriminalkommisær Carl Palm, Helsingborg, fyldte for nylig 85 år. Under besættelsen ydede han den danske modstandsbevægelse store tjenester som uofficiel kontakthand. I foråret 1945 var han også med til at indrette Ramlösa Kurbad som opsamlingslejr for flygtninge og for KZ-fanger, der kom tilbage med De hvide Busser. Fra dansk side er han hædret med Frihedsmedaljen og ridderkorset af Dannebrog.

FRA REDAKTIONEN

Møde om vort blad

Det fælles bladudvalg holdt møde i Frihedsfondens lokaler torsdag den 3. maj. Til stede var: Hans Andersen, Fosmark, Bernt Johannesson, Poul Nielsen, Johs. Rasmussen og Frode Toft.

Bladfællesskabet har nu bestået i 6 år, og gennem den tid har udvalget været samlet hvert år i sept./okt. for at danne sig et billede af bladets økonomi samt lægge budget for det følgende år. Af praktiske grunde rykkes dette møde fremover hen til april. Så er indtægterne ved abonnementerne gået ind, og de to første numre af bladet er udkommet. Derefter har man realistiske muligheder for at lægge budget.

Der var enighed om, at alle midler, der indgår til bladet, skal anvendes til styrkelse af bladets likviditet, forøgelse af bladets numre og sidetal eller på anden måde til gavn for bladet.

Poul Nielsen, der nu er leder af såvel abonnements- som bladregnskabet og annonceafdelingen, fremlagde regnskabet for 1983 samt et budget for 1984.

Redaktionen fortalte om problemer ang. stof og stofbehandling.

Mødet var præget af en positiv samarbejdsånd, og der er den mulighed, at man fremover vil samles to gange om året, altså både i april og ved årets udgang. *F-k.*

HØJTIDELIGHED VED RORUP-STENEN 9. AUGUST

Den 9. august er det 40 år siden, at tyskerne myrdede 11 arresterede frihedskæmpere fra »Bopa« og »Holger Danske« ved landevejen mellem Roskilde og Ringsted. Beboere i Osted og en kreds af lærere og personale fra Osted Fri- og Efterskole rejste kort efter befrielsen en mindesten ved grøftekanten på det sted, hvor nedskydningen foregik.

Siden 1946 har der på årsdagen for drabene på skolens initiativ været holdt en kort mindehøjtidelighed på stedet, og siden Fangesammenslutningens oprettelse har flere af foreningerne deltaget med faner.

I år vil der naturligvis også på 40-årsdagen blive en mindehøjtidelighed ved mindestenen ved landevejen. Efter højtideligheden er skolen vært ved en sammenkomst på skolen. Her vil der blive arrangeret oplæsning m.v. af en kreds af lærere, hvorefter der er fælles kaffebord.

En del af de dræbtes pårørende deltager i højtideligheden, og vi opfordrer foreningerne til også i år at deltage med deres faner.

Bernadottegården laver Polensrejse

Bernadottegården i Roskilde arrangerer i september en rejse til Polen. Rejsen går via Gedser-Warnemünde til Stettin med en overnatning, herfra til Poznan med en overnatning, videre til Warszawa med fire overnatninger. Tilbage rejse over Poznan med en overnatning, så til Stettin med en overnatning og derfra med færgeren Warnemünde-Gedser tilbage.

Afgang lørdag den 22. september, hjemkomst søndag den 30. september. Pris 2.350 kr., der dækker rejse, visum, dobbeltværelse og fuld pension. Eneværelse 320 kr. ekstra.

Eventuelle fangekammerater, der måtte ønske at deltage på de enkelte ledige pladser, kan henvende sig til Kamp Jensen, tlf. (02) 35 37 12. Det understreges, at rejsen er helt lagt an som en ferietur.

Østrigske nazidomme

Ni ledende østrigske nynazister er blevet dømt og fik straffe på op til fem års fængsel. De havde søgt at genoplive det gamle naziparti, ligesom de havde foretaget attentater mod jødiske institutioner og mod den kendte nazi-jæger Simon Wiesenthals bolig i Wien.

PRÆMAL ApS

— Et spændende værksted for maling og lakering af såvel gamle som nye møbler, døre, skabslåger og alt andet inventar, som kan afmonteres.

35 års erfaring stilles uden forbindelse til Deres rådighed.

Aftal tid med vor malermester-konsulent, Ingolf Sørensen, på **(02) *94 34 16**

Eigil H. Larsens Eftf.

v.P. Juul (k-z. 67.975)

St. Strandstræde 11
(v. Kongens Nytorv)

Flagfabrik

1255 København K
Telefon (01) 11 07 87

FORENINGERNE

SAMMENSLUTNINGEN

Bestyrelsesmøde i april

Da det var det første møde efter repræsentantskabsmødet i marts, skulle der vælges næstformand. Peter Møller-Madsen, Hannover-Stöcken, genvalgtes uden modkandidat.

Poul Nielsen oplyste, at bladets årsregnskab ventes afsluttet med et mindre overskud. Der er gentegnet 2.220 abonnenter, men der mangler stadig 180, der ikke har gentegnet. Som gavebeløb er indgået ca. 18.000 kr. til Kammeraternes Hjælpefond og ca. 9.000 kr. til Fangesammenslutningen.

Else Drejer gav et kort referat af Gestapofangernes vellykkede tur til Polen med 49 deltagere. Den 9. april var der den sædvanlige højtidelighed på Københavns Rådhus, hvor Erik Mønsted talte.

Oskar Verner oplyste, at Sachsenhausenforeningen havde haft et vellykket årsmøde i Odense med ca. 50 deltagere. Erhvervshæmmedes Landsforening har haft et vellykket social-seminar på Bernadottegården i Roskilde. I tilslutning hertil holdt Sjællandsafdelingen fødselsdagsfest.

Stutthofforeningen har årsmøde den 5. maj i København.

Buchenwaldforeningen markerer 40-årsdagen for politiets deportation i september i samarbejde med Amalienborgklubben. Der indledes med kranse- og nedlægninger, hvorefter der er højtidelighed på Københavns Rådhus, og om aftenen fest på Nimb. Der er indbudt gæster fra Canada (canadiske piloter, der var fanger i Buchenwald) samt en fransk og en polsk fangekammerat.

Hannover-Stöcken har årsmøde den 26. maj i Horsens. -t

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

Årsmøde med god tilslutning

Årsmødet afholdtes lørdag den 12. maj kl. 13.00-16.15 i Odense.

Der var overordentlig god tilslutning og hilsener til mødet fra de kammerater, der var forhindret i at deltage.

Formanden, civilingeniør Mogens Dyhre, åbnede mødet med at byde velkommen. Han oplyste, at fonden nu er anmeldt ifølge justitsministeriets krav om anmeldelse af fonde. Referatet af årsmødet på Kegsnæs blev godkendt.

Kontorchef, cand.jur. Hans Andersen, fremlagde den reviderede overenskomst mellem Kammeraternes Hjælpefond og Fangesammenslutningen om bladfællesskab. Den gav anledning til nogen drøftelse og forslag om en mindre ændring af praktisk art af regnskabsføringen.

Johs. Rasmussen: - Vi må se i øjnene, at portoen hele tiden vil stige.

Den foreliggende formulering af samarbejdsaftalen skal nu underskrives af K.H. og Fangesammenslutningen.

Der blev udtrykt fuld tilfredshed med bladet, og man fandt kvaliteten særdeles god.

Med henblik på en udvidelse af programmet for 4. maj-dagen i Ryvangen 1985 nedsattes et arbejdsudvalg, bestående af Børge Andreasen, Fosmark, Axel Lauritzen og Solveig Skjøtt.

Der foreligger på nuværende tidspunkt blot en skitse, men der skulle være realistiske muligheder for dens gennemførelse. Nærmere program vil fremkomme senere, men det kan dog allerede nu røbes, at højtideligheden i Mindelunden vil være det centrale.

Belægningen af feriehemmet bestyres af Preben Feddersen. Det beboes i 1984 af 89 familier, fordelt over 43 uger. Indkomne gaver hjælper godt på økonomien. H. P. Skjoldborg fremlagde det reviderede regnskab. Det er revideret af økonomidirektør Hans Ege Jensen, Sønderborg.

Man vedtog at holde næste årsmøde på Kegsnæs 10.-11. maj Programønske: Som mødet i 1983. Det var vellykket.

F.k.

Kære overlærer Feddersen.

Hermed nøglen retur fra Kegsnæs.

Vi siger tak for lån af det dejlige hjem. Det var en oplevelse at være der. Hele hjemmet er jo gennemstrømmet af beboernes gode tanker og flittige hænder.

Vi tillod os at hænge et ur op i køkkenet, forhåbentlig til glæde for kommende beboere.

Med mange venlige hilsener fra

Knut og Dora Sørensen

Slusevej 26

2300 København S

Fra årsmødet i Kammeraternes Hjælpefond. Fra venstre kassereeren H. P. Skjoldborg, formanden Mogens Dyre samt den tidligere formand F. B. Larsen.

(Foto: F.k.)

Repræsentantskabsmøde i Landsforbundet af Buchenwaldklubber

Der er en tendens blandt gamle fanger til i stigende grad, efterhånden som vi bliver ældre, at finde sammen i de eksisterende fangeforeninger. Denne tendens gør sig klart gældende i Buchenwaldklubberne. Det kunne således på det årlige repræsentantskabsmøde, der blev afholdt fredag den 4. maj 1984 på politistationen i Nyropsgade i København, konstateres, at medlemstallet i de fire klubber tilsammen nu er 537. Dette tal er større end i fjor, skønt vi i det forløbne år har mistet omtrent en snes af vore kammerater ved dødsfald.

På mødet foregik der en udveksling af information og ideer mellem klubberne, og de skitserede planer for arrangemen-

terne omkring den 19. september 1984 blev ivrigt diskuteret.

I forbindelse med mødet blev der sat blomster ved mindetavlerne på politistationen. Om aftenen overværede flere af repræsentantskabsmødets deltagere højtideligheden i Mindelunden. Her blev der også lagt blomster fra Buchenwaldklubberne.

19. september 1984

Allerede på klubbens generalforsamling i januar 1983 blev det drøftet, hvorledes 40 års dagen for nazisternes overgreb mod det danske politi den 19. september 1944 burde højtideligholdes. En henvendelse til Amalienborgklubben viste, at man også dér havde gjort sig nogle tanker herom, og at man var enig i, at et samarbejde ville være både naturligt og hensigtsmæssigt. De to klubber nedsatte så et fællesudvalg, der skulle arbejde videre med sagen.

Fællesudvalget gik straks i gang med at samle penge ind og lægge planer for dagen. Der blev nedsat en æreskomité med justitsministeren som formand og med deltagelse af rigspolicehefen og

politidirektøren samt formændene for politimesterforeningen, politiforbundet og kriminalpolitiforeningen og formændene for Amalienborgklubben og Buchenwaldklubben.

Selv om fællesudvalgets planer for dagen naturligvis langtfra er færdige, er de dog nu så langt fremme, at vi kan skitsere dem for vore medlemmer:

Om morgenen den 19. september bliver der kransenedlægninger m.v. de sædvanlige steder, men nok under mere højtidelige former (og måske også på andre klokkeslæt end dem, vore medlemmer er vant til).

Hovedbegivenheden finder sted på Københavns Rådhus

Kl. 10.45 finder dagens hovedbegivenhed sted i Københavns store rådshushal under medvirken af politiorkester, sangkor, solister m.m. Der bliver taler af bl.a. justitsministeren, rigspolicehefen og de to klubbers formænd. Dette arrangement bliver overværet af dronningen, prins Henrik og dronning Ingrid.

Om aftenen bliver der stor kammeratskabs- og overlevelsesfest for de to klubbers medlemmer og gæster med festmiddag, musik, optræden og dans. Under middagen vil Buchenwaldklubben udnævne et nyt æresmedlem (nr. 6 i rækken af æresmedlemmer i klubbens 39-årige tilværelse). Hvem det bliver, skal dog ikke røbes her!

Det forventes, at mange medlemmer - også ude omkring fra i landet - vil deltage i arrangementerne i København. Klubberne i Odense, Århus og Aalborg er - ligesom Københavnsklubben - i fuld gang med at samle penge ind, så tilreisende kan få et tilskud til rejseudgifterne, og fællesudvalget er i gang med at fremskaffe gratis eller billigt natlogi i København eller andre lettelser for deltagerne.

Der forventes også deltagelse af gamle fangekammerater fra udlandet. Bernadottedetachmentet og Jyllandskorpset vil forhåbentlig også blive repræsenteret.

Omkring 1. september vil der blive oprettet et sekretariat hos rigspolicehefen, således at trådene kan samles eet sted.

I næste nummer af bladet kommer der mere detaljerede oplysninger om de forskellige arrangementer omkring dagen og om, hvordan man skal forholde sig, hvis man ønsker at deltage.

Hans Andersen

JOHAN TØGE JENSEN A/S

2, SKELBÆKGADE - DK-1717 KØBENHAVN V

A.P. Møller

I arbejde på de syv have
- under den
syvtakkede stjerne

MÆRSK

Omegnsafdelingens generalforsamling

Omegnsafdelingen holdt årlig generalforsamling 27. april i Parolesalen i Nyropsgade. Børge Kruse bød velkommen og mindedes ni af vore kammerater, der var gået bort. Generalforsamlingen valgte derpå Freddy Olsen som dirigent.

Under beretning nævnte Børge Kruse særlig den store hjælp, vi havde fået af amtsborgmester Per Kaalund. Ved hans hjælp har vi nu egne lokaler på Geelsgaard Kostskole under fine forhold. I den anledning takkede Børge Kruse de medlemmer, der har været behjælpelige med inventar m.v. Omegnsafdelingen har nu 335 medlemmer. Året har været positivt med hensyn til samarbejde med de officielle instanser og organisationer, vi er i forbindelse med.

Kaj Wadsbach betegnede også årets høst af kendelser som tilfredsstillende, men forklarede, at behandlingen af sager nu tager længere tid, hvorfor medlemmerne må vise større tålmodighed.

Oluf Harre fremlagde regnskabet, der, takket være gaver fra medlemmer og udefra, viste et pænt resultat. For det kommende år er kontingentet fastsat til 75 kr., for enker dog 50 kr.

Under valg blev Børge Kruse valgt som formand, Oluf Harre som kasserer og Kaj Wadsbach fortsætter som socialsekretær. Den øvrige bestyrelse består af Johan Kanding, Erik Nielsen, Erik Winther, Leif Holkvad, Alice Frederiksen og Svend Aage Beyer. Suppleant Axel Christensen. Revisor Eigil Skov Jørgensen og revisorsuppleant Leif Parkhøj.

Aftenen sluttede med hyggeligt samvær. *Skr.*

Ferielukning på

Omegnsafdelingens kontor:

I tiden 15. juni-15. august er kontoret lukket. Postkassen vil blive tømt og posten besvaret, således at ingen sager går i stå. Følgende telefoner er disponible for akutte sager:

Formand Børge Kruse, tlf. (01) 78 49 99
Socialsekretær Kaj Wadsbach Petersen, tlf. (02) 94 44 92

Sekretær Svend Aage Beyer, tlf. (01) 86 99 46.

DÆKKO

PRESENNING KOMPAGNI A/S

Tlf. 01 - 28 80 60

Hoveddepot:
Kabellejevej 32-34
2700 København
Brønshøj

Enebjerg Camping Bøgebjerg Strand 5380 Dalby

(Nord for Kerteminde)
Tlf. (09) 34 10 52

ANTON LASSENS EFTF. aps

MALERMESTER K. SALLING MØLLER

Grundlagt 1887

Håndværkervej 7 . Telefon 08-12 00 99 . 9000 Aalborg

RAHBEKFISK

(P. RAHBEK HANSEN) A/S

FILLET FACTORY COLD STORE & FREEZING PLANT
DK-7000 FREDERICIA . DENMARK

RANDERS

Mindelunden i Hvidsten indvies

Opførelsen af kampestenmuren omkring mindestenen i Hvidsten for de 8, der blev dræbt af Gestapo, er nu så vidt fremme, at man kan foretage indvielsen fredag den 29. juni. Den foregår således på selve mindedagen for krigsretdommen, der proklameredes den 29. juni 1944.

Højtideligheden indledes med kransenedlæggelse, hvorefter formanden for Frihedsfonden, overlæge dr.med. Jørgen Kieler, taler. Der lyder tonerne fra »The last Post«, hvorefter man samles til gudstjeneste i Gassum kirke ved biskop Herluf Eriksen, Århus. Der bliver solosang ved koncertsanger Bent Carlsen, Spentrup.

Der afsluttes med en sammenkomst på Hvidsten kro for indbudte og tilmeldte gæster.

Foreningen påtænker en-dagstur til Dokumentenhaus, Neuengamme, den 4. eller 5. august 1984. Program senere.

Århus: Generalforsamling

Generalforsamling blev afholdt i Højvangens beboerhus den 8. april. En snes deltagere var mødt - deriblandt landsformand Christen Karstensen, der var ordstyrer.

Af formandsberetningen fremgik, at der i det forløbne år ikke havde været afholdt større arrangementer i afdelingen, men lodigheden havde til gengæld været god. Sommerudflugten med Randersafdelingen var en stor oplevelse med besøg på Bernadotttegården, og sidst på dagen gik turen igennem området, hvor Hvidstengruppen havde modtageplads. Barners fortælling gjor-

de begivenhederne meget nærværende, selv om 40 år er gået.

Vort julemøde på Skæring Strandkro blev en rig oplevelse, hvilket vi kan takke arkitekt David Birnbaum for. Det var i anledning af 40 året for den store jødeforfølgelse og flugten til Sverige, vi havde bedt en jøde om at komme og fortælle. Det har jo aldrig været problemfrit at være jøde nogen steder, men David Birnbaum var glad for at kunne fortælle, at han aldrig havde savnet venner hverken i Sverige eller i Danmark. Hans største håb for fremtiden drejede sig naturligt nok om Israel - at det må lykkes landene at komme til forhandlingsbordet og ad denne vej finde frem til fredelig sameksistens.

Alle valg var genvalg. P.M.

9. APRIL PÅ KØBENHAVNS RÅDHUS

Traditionen tro holdt Gestapofangerens Sjællandsafdeling en kort højtidelighed 9. april på Københavns Rådhus. Efter at rådhusuret havde slået 12, mindedes en forsamling på et par hundrede mennesker dagen med 2 minutters stilhed. Derefter gik man ind i Rådhushallen, hvor Københavns kommune i forvejen havde nedlagt en krans ved byens mindesmærke for de faldne. Her nedlagde Axel Lauritzen på landsforeningens vegne en krans, og bestyrelsesmedlem i Sjællandsafdelingen Erik Mønsted holdt en mindetale og sagde bl.a.:

- Den 9. april markerede begyndelsen på fem lange onde år og må betragtes som den mørkeste dag i vor nyere historie.

Andre mindedage, vi erindrer, er 29. august, hvor forsvarrets små styrker blev opløst og officererne interneret, flåden sænkede sig selv. Den 19. september, da politiet blev taget og deporteret. Vi erindrer folkestrejken, hvor den arbejdende befolkning i alle større byer og ikke mindst her i København blev trætte af Hitlers besættelse og gik på barrikaderne. Og på grund heraf og takket være modstandsbevægelsens voksende effektivitet og folkets indædte modstand, lykkedes det i sidste øjeblik at blive anerkendt af de allierede.

Og i dag har vi netop deltaget i den smukke tradition med 2 minutters stilhed, hvor vore tanker gik til besættelsestidens ofre. Lad mig slutte med ønsket om fred og frihed i årene fremover.

HANNOVER-STÖCKEN

Danske kz-fanger på besøg i Hannover

I dagene 6.-9. maj aflagde 9 danskere, der har været fanger i KZ-lejren Hannover-Stöcken (filial af Neuengamme) officielt besøg i Hannover efter indbydelse fra byens overborgmester. I rejsen deltog også repræsentanter for det svenske Bernadottedetachment, der medbragte en af de hvide busser, der skal udstilles i Hannover som led i en udstilling »KZ-lejre ved Hannover 1933-45«.

Besøget har været genstand for megen presseomtale i vesttysk presse, i radioen, og der blev foretaget en TV-reportage. I en 3-spaltet forsideartikel med illustrationer bragte »Hannoversche Stadtteil-Zeitung« således forud for besøget en stor reportage om De hvide Busser og de danske fanger i Hannover. Det blev heri fremhævet, at det var en række forudgående drøftelser mellem den danske Hannover-Stöcken-fange Arnold Jensen, Kibæk, og overborgmester Herbert Schmalstieg, der nu førte til en sådan venskabelig kontakt mellem byen og de tidligere fanger.

Stort program for besøget

Der var lagt et omfattende program for besøget, der begyndte søndag den 6. maj. Mandag morgen var der en modtagelse i et fritidshjem, arrangeret af medlemmer af den tyske modstandsorganisation »Hvide Rose«, hvorefter Den hvide Bus blev præsenteret, bl.a. for en skoleklasse.

Så var der rundvisning i byen og kransenedlæggelse på området, hvor den tidligere KZ-lejr Stöcken lå. Kl. 12 blev de danske og svenske gæster modtaget på rådhuset, hvor overborgmesteren havde indbudt til middag.

Derefter kortes til en kransenedlæggelse ved KZ-gravene på Seelhorster kirkegård, hvor også de omkomne danske fanger er begravet. Det var for øvrigt Arnold Jensen, der for flere år siden, efter en omfattende eftersøgning i alle egnens kirkegårdsarkiver, fandt frem til disse grave, hvor bl.a. de danske fanger er begravet.

Om tirsdagen deltog gæsterne i samtaler med byens borgere og skoleelever ved den udstillede hvide bus, og kl. 13

var der modtagelse i Landdagen, hvor landet Nedre Sachsens landdagspræsident havde indbudt til middag.

Den sidste dag havde gæsterne til fri rådighed. Ved afrejsen fik hver deltager en kopi af en tegning fra KZ-lejren, udført af en fransk fangekammerat.

Begivenheden vakte megen opsigt i byen. Under et af arrangementerne forsøgte nogle få nynazister at skabe uro, men de blev omgående fjernet af politiet.

Hannover-udstillingen kommer til Frøslev

I hele juli måned vil Hannover-Stöcken-udstillingen blive opstillet i Frøslev. Hvis man bor i Sønderjylland eller skal den vej, så bør man aflægge denne udstilling et besøg.

NEUENGAMME

GENERALFORSAMLING MED GOD TILSLUTNING

Foreningens ledelse kunne glæde sig over en særdeles god tilslutning til foreningens årlige generalforsamling, der blev afholdt i Parolesalen i Nyropsgade torsdag den 26. april.

Formanden, Jørgen Lind, aflagde en fyldig beretning, hvoraf fremgik, at aktiviteterne havde været mange og havde fået god opbakning af medlemmerne.

Kassereren Ib Lærche aflagde et gunstigt regnskab. Man vedtog at forhøje årskontingentet fra 60 kr. til 75 kr.

Til bestyrelsen genvalgte Jørgen Lind, Mogens Pedersen, Hans Chr. Rasmussen og N. O. Køster uden modkandidater. Ove Laursen valgtes som fanebærer. Som revisorer valgtes Helge Hansen og Bjørn Pedersen.

Mødet var præget af en god stemning.

Pilgrimsfærden september 1984

Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme arrangerer også i år den årlige færd til lejrene ved Emskanal og til Neuengamme.

PROGRAM:

Fredag den 7. september Kl. 6.45 deltagerne fra Sjælland mødes ved Hovedbanegården, Tivolisiden (Bernstorffsgade). Afgang med bus til Meppen. Der køres via Gedser/Travemünde med ankomst til Meppen ca. kl. 20.00.

Hvis fornøden tilslutning af jyder og fynboer, vil der blive arrangeret busafgang fra Fredericia Hovedbanegård kl. 11.00 med ankomst til Meppen kl. 20.00.

Lørdag den 8. september: Dagen er til fri afbenyttelse. Der foretages udflugt til Lingen og til Holland, hvor der ved grænsen kan gøres indkøb i toldfri forretninger. Aften kammeratligt samvær.

Søndag den 9. september: Kl. 10.00 samlet afgang fra Meppen til kz-kirkegården ved Dalum. Her afholdes mindehøjtidelighed og nedlægges blomster og kranse. Herfra køres til kz-kirkegården ved Versen-lejren. Her afholdes mindehøjtidelighed og nedlægges blomster og kranse. Herfra fortsættes til kz-kirkegården ved Esterwegen. Her nedlægges blomster og kranse ved det store kz-mindesmærke og ved mindestenen for Carl von Ossietzky. Efter højtideligheden køres tilbage til Meppen. Der bliver middagspause på vejen mellem Versen og Esterwegen.

Mandag den 10. september: Kl. 8.00 afgang fra Meppen med ankomst til Neuengamme kl. 12.00. I Neuengamme afholdes mindehøjtideligheder ved Monumentet og på krematoriopladsen. Der nedlægges blomster og kranse. Derefter omvisning i Dokumentenhaus. Efter højtidelighederne i Neuengamme bliver der arrangeret fællesspisning (for egen regning ca. 20 DM) i Zollenspieker Fährhaus. Herfra hjemtur til hhv. Fyn, Jylland og Sjælland. Fanen kommer til stede. Priserne vil blive omtrent som sidste år. Hotel og ophold i Meppen for egen regning. Gyldigt rejsepas nødvendigt.

Tilmelding til Ib Lærche, Immerkær 25, Hvidovre, Tlf. (01) 75 58 03.

Senest 1. august 1984!

Vel mødt på turen til Meppen/Neuengamme. *Bestyrelsen/Festudvalget*

Frimærkemanden

Vi bragte i sidste nummer en hilsen fra Ib Lærche, der samler brugte frimærker til fordel for blomsterfonden. Da der manglede et husnummer i hans adresse, bringer vi her den fuldstændige adresse:

Ib Lærche, Immerkær 25, 2.tv., 2650 Hvidovre. Tlf. (01) 75 58 03.

Vægtig tale om det åndelige beredskab

Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme holdt traditionen tro sit årlige mindemøde ved Monumentet for den ukendte kz-fange ved Helligåndskirken i København, Langfredag den 20. april på 39-års dagen for de danske fangers befrielse fra Neuengamme.

Præcis kl. 19.00 bød foreningens formand Jørgen Lind de mange fremmødte velkommen. Jørgen gav derefter ordet til årets taler, ingeniør L. G. Damgaard, der selv har oplevet rædslerne i Neuengamme og var en af initiativtagerne til stiftelsen af Neuengammeforeningen. Damgaard udtalte:

Kære venner og kammerater.

Vi står på en kirkegård, og vi står ved en grav. Da dette monument blev rejst, blev der under det nedsat en urne med aske fra krematoriet i Neuengamme.

L. G. Damgaard taler ved monumentet for den ukendte kz-fange ved Helligåndskirken den 20. april 1984. Forrest fanebæreren Ove Laursen.

(Foto: Jens Ørgaard Jensen)

Hvis aske ved vi ikke. Man tog en skovfuld aske, og her ligger ialtfald asken af en af dem fra lejrene, en, som delte vore kår og led og døde iblandt os.

Sandsynligvis døde han som udtæret muselmand, i snavs og fortvivelse, i den yderste ydmygelse. Måske blev han bare slået til plukfisk. Måske gik det ham så nådigt, at han blev hængt.

Vi står her jo ikke for de dødes skyld. Vi står her for vor egen skyld. For den gode virkning, det har på de levende at mindes de døde. Men vi står her jo også for at fejre, at vi kom hjem.

Den nat, da vi stod ud af De hvide Busser og sov under træerne i Friedrichsruhe, det var et vendepunkt i vort liv, og mange af os syntes, at det også måtte være et vendepunkt i historien, at vi måtte komme hjem til en ny og bedre verden.

Vi kom hjem med en stor forpligtelse. Andre døde, men vi blev skånet. Vi følte os som udsendinge fra de døde, med et budskab til de levende.

Vi er vidner

De tidligere fanger, som står her, har ret til at udtale sig som vidner om det, der skete før 45, men om de nyere konstellationer og konfrontationer har de ikke mere at sige end andre borgere.

Dog, på et punkt har deres ord måske endnu vægt. Det, der handler om menneskets værdighed og nedværdigelse. Det ved de mere om end andre.

Men hvorfor er da dette monument stadig vigtigt?

Fordi det beretter om noget, som skete her hos os. For ikke så længe siden, ikke så langt borte. Øjenvidnerne står her. I hjertet af dette vort højt kultiverede Europa, som jo altid har set lidt ned på andre »mindre kultiverede« verdensdele, i øst og vest.

Det var for så kort tid siden, så nær ved os, at det grumme ur-menneske brød op gennem den tynde kulturfernis. Så let kan det ske! Så kort er der ned til det dybere lag i mennesket, hvor det er mere dyrisk end samtlige dyr!

Den erfaring kan man stadig lære af.

Jeg har tit tænkt på, at ganske vist var det ikke rart at falde i nazisternes kløer, men der var dog noget, som ville være endnu værre, som man endnu nødigere ville: det, selv at være nazist!

Nazismens første ofre var nazisterne

For husk: Nazismens første ofre var nazisterne. Nedværdigelsen var ikke

udelukkende på de mishandlede fangers side. Menneskets nedværdigelse begyndte med den planmæssige u-menneskeliggørelse af Hitlers håndlangere. Deres menneskelige værdighed blev først udsløttet.

Man kan ikke forstå nazismens magt, hvis man tror, at den hvilede på nogle gale personers forkvaklede ideer. Den hvilede på ur-gamle kræfter i mennesket, rudimenter fra en barbarisk fortid, som vel engang har haft en overlevelsesværdi, men som i et moderne samfund bør være begravet under tykke lag af kultur.

Disse kræfter lod det sig gøre - i en fortvivlet økonomisk situation - at aktivere og sætte i system, implementeret med moderne teknologi. Det kan gøres igen, hvis en passende situation opstår. Og situationer har det med at opstå, uden at nogen rigtig kan gøre for det. Menneskene er endnu ikke herrer over deres historie.

Det er kræfter, som man ikke kan bekæmpe med vold og magt, for vold og magt er den luft, de trives i. Det eneste, vi kan sætte imod, er kultur. Et åndeligt beredskab. Men forstå mig nu ret!

Hvis jeg bliver overfaldet af en voldsmand, så hjælper det mig ikke, at jeg er meget kultiveret. Men hvis jeg i tide havde fået indplantet lidt kultur i voldsmanden, så havde det måske hjulpet.

Det drejer sig da ikke om et åndeligt beredskab hos os gamle og fornuftige, men hos dem, som i en ekstrem situation kunne finde på ekstreme løsninger,

og det er jo ikke altid forkert. Da gælder det om, at *de* har indbygget visse værdinormer, visse hæmninger, at den menneskelige værdighed ikke går tabt i forvirringen, at et menneske altid betragtes som et helligt og ukrænkeligt, eengang eksisterende individ, og ikke som en ting, som kan være nyttig eller besværlig.

Fromme prækener gør det jo ikke. Det drejer sig om hvilken påvirkning børn får fra voksne, unge fra gamle, det drejer sig om hele klimaet i samfundet. Om kulturen.

Og kultur har også noget at gøre med penge. Nemlig det, at den ikke er noget, man kan købe for penge, men den er noget, man kan spare væk!

Og så står vi altså endnu engang ved denne grav, gamle og grå. Men lad dette være vort budskab, som vi bringer fra de døde kammerater, vort råb til alle folkeslag, før også vi er støv og aske:

Byg værn for menneskets værdighed!

Der skal være råd. Der skal være tid.

Det skal bygges af ånd.

Efter disse tankevækkende ord nedlagdes kranse og blomster ved monumentet. Der var kranse fra Buchenwald-Klubben, Dachau-Klubben, og Landsforeningens kranse blev lagt af Bjørn Nielsens datter Kate. Som afslutning på højtideligheden sang forsamlingen »Altid frejdig, når du går«.

Derefter samledes man til kammeratligt samvær i café Metropol. NK

Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme holdt sit traditionelle mindemøde ved Monumentet for den ukendte kz-fange ved Helligåndskirken i København den 20. april 1984. Som det ses på billedet havde mange givet møde, trods påsken, kulde og regnvej. (Foto: Jens Ørgaard Jensen)

**DAELLS
VAREHUS**

LØVENS KEMISKE FABRIK

SACHSENHAUSEN

INTERNATIONALT MØDE I VESTBERLIN

Præsidiets for den internationale Sachsenhausen-komite, også kaldet ISK, holdt møde i Vestberlin i dagene 18. og 19. april. Det var en helt ny fornemmelse, da man tidligere har nægtet at give mødetilladelse for komiteen i Vestberlin.

Gæsterne fra 14 lande blev tirsdag aften budt velkommen i Evangelisk Akademi. Von Hammerstein berettede om husets traditioner. Formanden, franskmænd Charles Desirat betonedede nødvendigheden af at støtte alle bestræbelser for fred og frihed.

Der indløb telegrafisk hilsen fra Landsungdomsforbundet. Om fredagen samledes man i mindehallen i det tidligere fængsel Plötzensee, hvor talrige fremragende antinazister var myrdet, dels hængt i de dertil indrettede kroge, dels halshugget i den specielle maskine. Ved besøget ønskede man at ære nazismens ofre. Man besøgte også det hus i Wismar Strasse, der tidligere rummede en udekommendo til Sachsenhausenlejren.

Torsdag aften overværede man en teaterforestilling. Her opførte man skuespillet: Lav om på verden. Den trænger til det!

Ved ISK-mødet præsenterede man den nye bog: Ingen og intet må blive glemt! Den rummer beretninger fra tidligere fanger fra Sachsenhausen.

Fra Danmark deltog formanden for den danske forening af fanger fra Sachsenhausen, Oskar Verner.

STUTTHOF

Fællesrejse i 1985 forberedes

Den 5. maj holdt Stutthofforeningen årsmøde i København med god tilslutning, selv om enkelte kammerater i dagens anledning var optaget af andre arrangementer. Til dirigent valgtes Robert Sartori.

Formanden, Helge Kierulff, aflagde beretning. Det oplystes bl.a., at det smukke relief, som foreningen fik kunstneren Per Ulrich til at fremstille

som en hyldest og tak til vore polske fangekammerater, vil blive søgt afleveret i Stutthof i september. Til den tid indvies i landsbyen Stutthof en ny centralskole, der vil blive døbt »Mindet om Stutthofs ofre«, og det påtænkes at lade repræsentanter for bestyrelsen deltage i indvielsen og ved denne lejlighed aflevere relieffet. Det er meningen, at det senere skal opsættes i museet i selve lejren.

Kassereren, Ingemann Berthelsen, forelagde regnskabet, der ligeledes som beretningen blev enstemmigt godkendt. Det vedtoges at henlægge en del af foreningens formue til billigørelse af den fællesrejse til Stutthof, der agtes gennemført i maj 1985 i forbindelse med de polske Stutthoffangers højtidelighed den 8. maj på 40-års dagen for lejrens befrielse.

Årsmødet vedtog en udtalelse med en indtrængende appel til alle ansvarlige instanser og til det danske folk om at tage initiativer - nationale som internationale - for at standse den stadig voksende oprustning og atombevæbning. Alle ved vi, at atomkrigsfaren er den værste trussel, menneskeheden har stået overfor, at det er livet på vor klode, det gælder. Appellen slutter med følgende ord:

»Eet er vi alle enige om: Aldrig mere en ny krig. Nye generationer er vokset op. De har retten til livet. Det har vi alle et ansvar for. Derfor appellerer vi, lad os forstærke kampen for fjernelse af alle atomraketter i vest som i øst, Norden som en atomvåbenfri zone, Europa atomvåbenfrit, en atomfri verden må gøres til en menneskeret.«

Ved valget blev hele bestyrelsen genvalgt.

Og efter årsmødet var der fællesspisning og kammeratligt samvær, og det blev en munter og hyggelig eftermiddag for deltagerne.

*

THERESIENSTADT FORENINGEN

Theresienstadtforeningens bestyrelse har vedtaget og udsendt følgende udtalelse om nynazismen:

»Bestyrelsen for Theresienstadtforeningen vil hermed give udtryk for vor store uro over den nye udvikling af Poul Riis-Knudsens og hans meningsfællers nazistiske aktivitet og tendenser i året 1984.«
Klara Tixell, sekretær

FRIHEDSMUSEET

Invasion i Normandiet

I anledning af 40-års dagen for den store invasion i Normandiet i juni 1944 viser Frihedsmuseet en mindre særudstilling om begivenhederne.

Også 7-800 danske søfolk deltog i invasionen ved at bringe forsyninger, tropper og militært materiel til de kæmpende tropper. De var fordelt på 28 danske skibe og på mange af de allierede handelsskibe. Desuden deltog også danske i de allieredes militære styrker.

Udstillingen viser billeder fra invasionen og kampene i Normandiet. Udstillingen er åben til og med søndag den 24. juni 1984.

den 16 de

Mandag den 14. maj 1984 i Københavns Amatør Sejlklub, Strandpromenaden, talte landsretssagfører Svend Truelsen om Efterretningstjenesten 1939-45.

Ved krigsudbruddet i 1939 blev Svend Truelsen indkaldt til generalstabens efterretningstjeneste. Den 29. august 1943 blev efterretningssektionen opløst, idet officererne enten måtte flygte til Sverige eller blev taget af Gestapo.

General Gørtz og viceadmiral Vedel anmodede Truelsen om at genopbygge efterretningstjenesten, der siden krigsudbruddet havde arbejdet for de allierede. Han genopbyggede hurtigt denne tjeneste i kraft af hans store kontakter og uddannelse.

I maj 1944 måtte han forlade landet på grund af stærk eftersøgning af Gestapo. Han kom via Stockholm til Special Forces hovedkvarter i London og blev sammen med Fl. Juncker optaget i hovedkvarteret som britisk officer. Det var ikke sket for noget andet besat land, at udlændinge blev officerer i hovedkvarteret på lige fod med englændere og amerikanere. Truelsen blev i England leder af Special Forces og OSS efterretningstjeneste i Danmark og blev derved en nøgleperson også politisk. Han rejste til England med fuldmagt fra Gørtz og Vedel, ifølge hvilken han kunne indgå en hvilken som helst aftale med de allierede - den største fuldmagt nogen officer nogen sinde har haft.

Foredraget omhandlede før besættelsen - besættelsestiden og hans stærke samarbejde med den civile modstandsbevægelse, samt arbejdet i London, der både var vital for modstandsbevægelsen og for de allierede.

Den danske efterretningstjeneste blev af Montgomery karakteriseret som den bedste i noget besat land.

MINDEORD

Rasmus Bonde-Larsen

Kun tre uger efter, at han var blevet fejret i anledning af sin 80 års fødselsdag og samtidig holdt 10 års jubilæum som formand for Erhvervshæmmede fra Frihedskampen i København, har Rasmus Bonde-Larsen lukket sine øjne for stede.

Vi bragte i vort blad for 15. april en hilsen til ham i anledning af, at han fyldte 80 år den 5. maj. Vi henviser til denne artikel.

Hans Erik Laustsen

I en alder af kun 60 år er typograf Hans Erik Laustsen afgået ved døden. Han hørte således til den kreds af modstandsfolk, som af nogle blev kaldt »bornehaven«. Allerede som 17-18 årig kom han med i det illegale arbejde, hvor han var en uvurderlig og meget pålidelig arbejdskraft. Han blev arresteret af Gestapo, hvorefter han via Vestre Fængsel og Horserød kom til tugthuset Dreibergen-Bützow og videre til Sac-senhausen.

Efter befrielsen udstod han sin læretid og har arbejdet som typograf forskellige steder i København. Han var afholdt af sine kolleger.

Rasmus

Volmer Svendsen

I Volmer Svendsen er en af de utrættelige slidere, som var med til at opbygge modstandsbevægelsen og holde den levende og kampdygtig, gået bort. Han var medlem af DKP og blev i sommeren 1941 overdraget hvervet som partiets distriktsleder på Amager.

I februar året efter blev han idømt 15 måneders fængsel for »fremstilling og udbredelse af kommunistiske skrifter«, og han blev buret inde på Vridsløse. Som en tro kopi af nazitysk praksis blev han ikke løsladt, da straffen var afsonet.

Han blev i stedet kørt til Politigården, hvor dommer Arthur Andersen dømte ham til internering i lejren i Horserød. Det lykkedes Volmer Svendsen at flygte den 29. august 1943, da de danske, politiske statsfanger blev ladet i stikken og tyskerne overtog lejren.

Volmer kastede sig ud i det illegale arbejde, og i begyndelsen af 1944 blev han inddraget i den centrale arbejde. Han havde mange vigtige opgaver. Her skal blot nævnes: Fordeling af »løn« til bl.a. Bopa-sabotører, illegale bladfolk, fordeling af rationeringskort og af de formodstandskampen så uundværlige cykler med dæk og slanger. Desuden deltog han i fordeling af illegale blade fra trykkerierne til de lokale organisationer og i fordeling af våben.

Fra modstandsorganisationen Ampa's start i 1941 og til befrielsen - og til nogen tid efter denne - var Volmer Svendsen et aktivt og skattet medlem af denne.

Tage

Axel G. Nielsen

Den 9. april nåede budskabet os, at Axel G. Nielsen, Horsens, var død. For os, Axels kammerater, kom budskabet ikke overraskende, men smerteligt. Vi har levet med døden lurende gennem krigsårene, gennem KZ-lejrenes helvede og årene efter hjemkomsten. Hvert år siden befrielsen har for os, der nåede hjem, været en udsættelse på grund af de skader, vi pådrog os.

For Axels vedkommende startede turen vel »planmæssigt«. Først Århus arrest, så Horserød til et lidt længere stop i Frøslev. Den 5. oktober indtraf det, vi havde lært at frygte, Tysklandstransporterne. 200 mand afgik til Harrislee, hvor kreaturvognene stod parat. Første station mod syd blev Neuengamme. Her blev vi indregistreret. Men 18. oktober blev vi atter sendt på transport. 40 mand blev udtaget, heraf 17 fra Horsens, og denne gang til Hannover-Stöcken. Her blev vi sat til at arbejde med varm blymasse til plader til U-både. Alle 40 danske blev i første omgang sat til dette giftige arbejde. Vi fik ingen masker - de var kun til de civile arbejdere. Vi fik alle blyforgiftning. Man fortalte, at man regnede med en levealder på dette sted på 3 måneder, og vi opholdt os her til 30. marts 1945. Vi mistede 6 kammerater, men når vi klarede os så godt, var det ikke mindst Axel G. Niensens skyld. Vi kunne ikke have fået en bedre kammerat, altid parat til at hjæl-

pe, til at opmuntre. Man skal have sidet i en koncentrationslejr for at forstå, hvor værdifulde disse egenskaber er.

Da vi vendte hjem, var Axel en af initiativtagerne til at få os samlet i påsken 1946. Det blev grundlaget til vel den mindste organisation, men den med det stærkeste sammenhold indenfor »Sammenlutningen af danske Fanger«.

Hvert år gennem mange år er vi samledes i Horsens ved mindestenen ved Klosterkirken. Af 40 mand i 1944 er vi i dag 25 overlevende. Vore tanker går også til Axels kone Inger, der har været Axels trofaste støtte gennem hans sygdom, og til hans to døtre og hans søn.

Den 26. maj skal vi atter samles i Horsens, men én plads vil stå tom, Axels. Han er gået på sin sidste transport.

Kai Wive

BØGER

Ringens historie

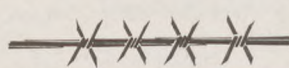
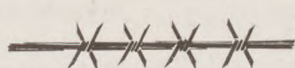
På Odense Universitetsforlag har cand.mag. Steen M. Andersen udgivet en bog om modstandsorganisationen Ringen, der oprindeligt opstod i 1941 under navnet Dansk Studiering. Det er nok første gang, at der kommer en sådan samlet oversigt over denne særprægede modstandsorganisations historie. I årene 1941-43 var Ringen faktisk en legal oplysningsorganisation, der benyttedes til at etablere et omfattende kontaktnet landet over.

Som egentlig modstandsorganisation, der deltog i den illegale modstandskamp, kommer Ringen først for alvor med efter august 1943. Dette skift førte til nogen debat i organisationen og enkelte af de oprindelige ledende personer gled ud. Men fra efteråret 1943 var Ringen en af de store modstandsorganisationer bag Frihedsrådet.

Ringen er almindeligvis betragtet som en rent tværpolitisk organisation, hvilket kun delvis er rigtigt. Især i København og andre større byer havde Ringen en række arbejdergrupper, der var næsten rent socialdemokratiske.

Det er en interessant bog, der rummer et væld af oplysninger om Ringens arbejde og dermed også et bidrag til den danske frihedskamps historie.

(Steen M. Andersen: RINGEN 1941-45. Oplysning, kamp og politik. 176 sider (illustreret). Pris 110,- kr. + moms.)

ADRESSELISTE

SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 Kbh. N. (01) 35 50 12.

Næstform.: Peter Møller Madsen, Sjælør Boulevard 12, 2.tv. 2450 København SV. (01) 16 60 98.

Skr.: P. Nielsen, Bjernedevej 40a, 2700 Brønshøj. (01) 74 26 35.

Kass.: Bernt Johannesson, Kongshvilevej 20, 2800 Lyngby, giro 5 11 79 17.

Bestyrelse: H. Davidsen, Frode Toft, Hans Andersen, Else Drejer, Lilian Olsen, Birgit Fischermann, Jørgen Lind, Solveig Skjøtt, Arvid Hemmingsen og Ove Laursen.

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen, Slossevej 19, 4894 Øster Ulslev (03) 86 55 59.

Kass.: Johs. Damsgaard, Herninggade 1, 2100 København Ø. (01) 42 55 72.

Odense: Carl Aage Hansen, Kærmindevej 25, 5000 Odense. (09) 12 71 99.

Århus: Håkon Thomsen, Søndervangen 20, 8260 Viby J. (06) 14 53 95.

Aalborg: G. Hansen, Østre Allé 47, 9000 Aalborg. (08) 12 73 63.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: Poul Nielsen, Bjernedevej 40 A, 2700 Brønshøj. (01) 74 26 35.

Kass.: Erik Richter, Klarup Kirkevej 18, 9270 Klarup. (08) 31 82 95. Giro 6 45 87 18.

Socialsekretær: Otto Laugesen, Snerlevej 27, 7900 Nykøbing Mors. (07) 72 02 27.

LANDSFORENINGEN

ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 Kbh. N (01) 35 50 12.

Kass.: Anna Strunge, Musvågevej 20, 8210 Århus V. (06) 16 98 12.

Omegnsafdelingen:

Kontor: Kongevejen 252, 2. sal, vær. 328, 2830 Virum. Giro 8 01 17 88. Tlf. (02) 85 58 98.

Fmd.: Børge Kruse, Baunevej 8, 2650 Hvidovre. (01) 78 49 99.

Kass.: Oluf Harre, Skodsborgparken 14, 2942 Skodsborg. (02) 80 01 53.

Socialsekretær: Kaj Wadsbach Petersen, Lundebjerggårdsvej 228, 2740 Skovlunde (02) 94 44 92.

Esbjerg afd. Fmd.: Viggo Hansen, Palnatoke Alle 19, 6700 Esbjerg. (05) 14 27 58.

Kontor: Centret, Skolegade 54, 6700 Esbjerg. Åbent hver onsdag kl. 14-17.

Fredericia afd. Fmd.: Jens Jac. Jensen, Fårbækvejen 2, 7000 Fredericia. (05) 95 79 88. Kontor: Kongensgade 31 A, tlf. 93 29 73, åbent onsdag kl. 14-16.

Socialsekretær: Kai Ibsen, Skovparken 38 B, 6000 Kolding. (05) 52 82 43.

Odense afd.: Øster Stationsvej 21, 5000 Odense C.

Fmd.: Richard Andersen, Giersingvænget 24, 5220 Odense SØ. (09) 15 98 27.

Kontoret er åbent hver onsdag fra kl. 10-12, men ikke om eftermiddagen. Tlf. 13 88 45.

Herudover træffes kontorets leder på tlf. 16 31 93.

Sydfyns afd.: Louis Artell, Kirkevej 6, 5892 Gudbjerg. (09) 25 18 29.

Aksel Jørgensen, Varnæsvej 33, 5700 Svendborg. (09) 54 12 29.

Sjællands afd.: Ove Laursen, Moseskrænten 3, Ganløse Bund, 2760 Måløv. (02) 18 30 46.

Aalborg afd.: A.J. Jørgensen (Åbo), Lemvigvej 67, 9220 Aalborg Ø. (08) 15 70 82.

Centrets adresse: Østerbro 38, 9000 Aalborg (08) 12 16 19. Åbent tirsdage 10-12, torsdage 10-12 og 14-17.

Århus afd.: Alfr. Bertelsen, Louis Hammerichs Vej 11,2, 8200 Århus N. (06) 16 63 18.

Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. (06) 16 63 18. Åbent mandag-fredag kl. 9-12 (sociale sager). Kammeratligt samvær tirsdag og torsdag kl. 14-17.

**LANDSFORENINGEN
GESTAPOFANGERNE**

Fmd.: Gartner Christen Karstensen, Stadionvej 20, Øsby, 6100 Haderslev. (04) 58 41 65.

Kass.: Else Bentzen, Nørre Boulevard 62, 8900 Randers, tlf. (06) 42 67 22.

Randers afd.: Fmd.: Erik Andersen, Fjordbakken 32, Mellerup, 8900 Randers. (06) 44 13 19.

Kass.: Karin Larsen, Sjællandsgade 11, 8900 Randers. (06) 42 58 60.

Sjællandsafd.: Fmd.: Jens Thomsen, Skottegården 15, 2770 Kastrup. (01) 50 48 61 og (01) 50 09 70.

Kass.: Henry Clausen, Lærkevej 9, 3630 Jægerspris. (02) 33 04 43.

Århus afd.: Fmd.: Edith Johansen, Hougårdsvej 58, II, 8220 Brabrand. (06) 26 15 19.

Kass.: Elisabeth Thorsen, Irisvej 2, 8400 Ebeltoft. (06) 34 17 82.

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER

FRA BESÆTTELSEN:

Fmd.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose. (02) 48 56 74.

Kass.: Henning Skøtt Sørensen, Kastrupvej 78, 1.tv., 2300 Kbh. S., tlf. (01) 58 31 02.

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, Sjælør Boulevard 12, 2.tv. 2450 Kbh. SV. (01) 16 60 98.

Kass.: Gunnar Transel, Vestergade 29, 7100 Vejle.

HORSERØD

Fmd.: Heinrich Davidsen, Kastrupvej 90, 2300 København S. (01) 55 34 99.

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Jørgen Lind, Stavnsholtvej 38, 3520 Farum. (02) 95 11 15.

Kass.: Ib Lærche, Immerkær 25, 2.tv., 2650 Hvidovre. (01) 75 58 03.

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 København N. (01) 35 50 12.

Kass.: Emmy Eskildsen, Nansensgade 22, 5000 Odense C. (09) 11 92 52.

Odense: Evald Lægteskov, Åsumvej 128, 5240 Odense NØ. (09) 10 24 15.

STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Helge Kierulff, Kidhøj 10, 2880 Bagsværd. (02) 98 11 77.

Kass.: Ingeman Berthelsen, Landlystvej 72, 2650 Hvidovre (01) 75 97 13.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Fischermann, Toftekærvej 28 C, 2820 Gentofte. (01) 65 82 12.

Kass.: Herman Erbstein, Gerlevvej 15, 2700 Brønshøj. (01) 28 27 15.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejers af De Erhvervshæmmede. 12 seng. Adresse: 4. Maj-huset, 8592 Anholt by. Henvendelse til: Alfred Bertelsen, Louis Hammerichsvej 11, 2., 8200 Århus N. (06) 16 63 18.

Kegnæs: Ejers af Kammeraternes Hjælpefond. Se øverst bladets side 2.

»Nors Hovedgård:« Selvejende institution. 12 senge. Adresse: Hindingvej 38, Nors, 7700 Thisted. Henvendelse: Alex Binnebal, (07) 98 11 95 eller Otto Laugesen, (07) 74 16 64.

Smidstruphytten: Ejers af Foreningen af Gestapofanger fra Besættelsen. 4 senge. Henvendelse til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose (02) 48 56 74.